

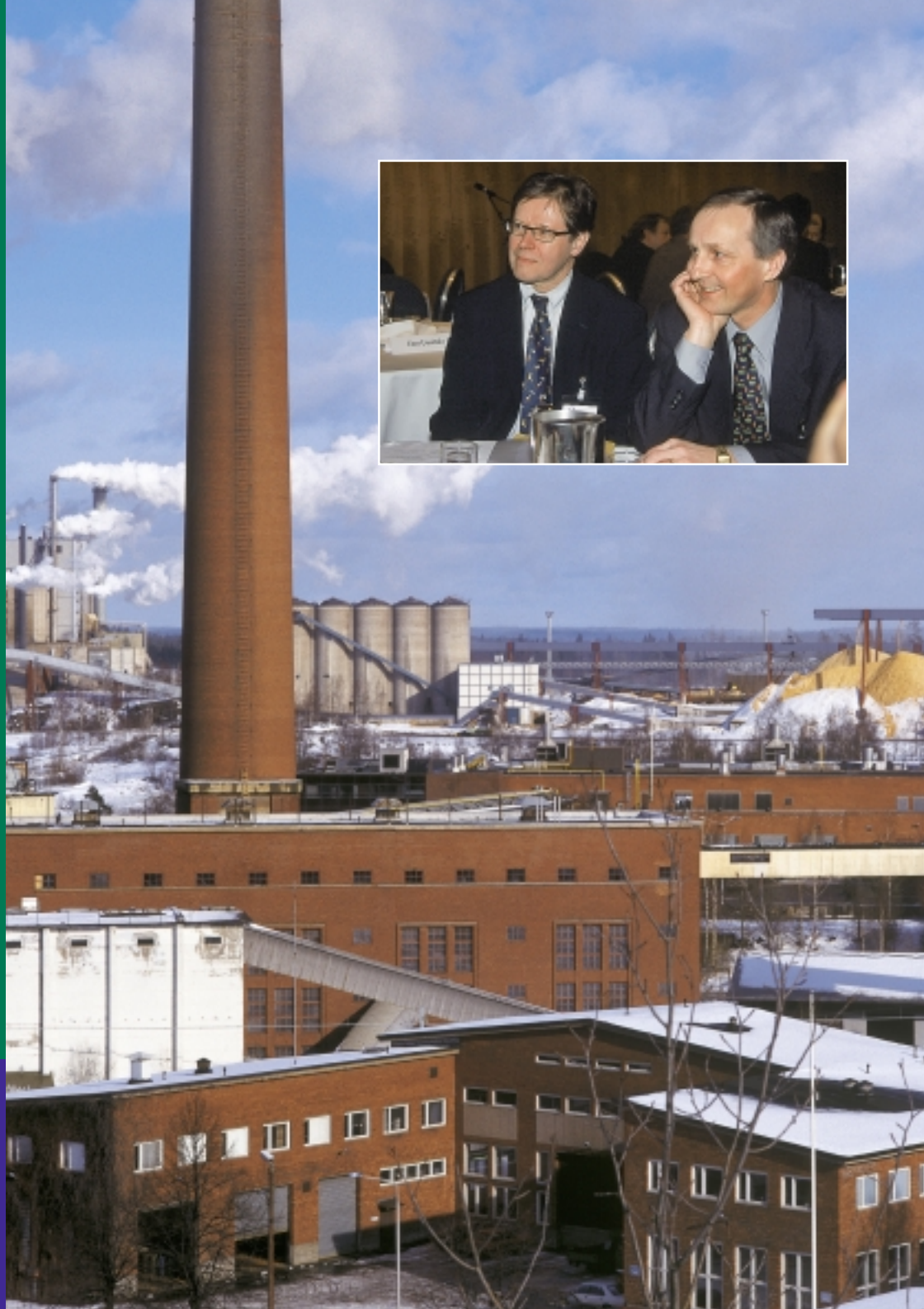

Päättäjien

Metsäakatemia

Jatkoseminaari 4

Helsinki
9.3.2001

Päättäjien

Metsäakatemia

Jatkoseminaari 4

Päättäjien Metsäakatemia

Jatkoseminaari 4, Helsinki

9.3.2001

Ajankohtaiset aperitiivit

Sirkka Hautojärvi	Etelä-Suomen metsien suojelutyön koetin- ja kulmakivet	4
Pentti Lähteenoja	Metsäpolitiikka ja verotus – uutta tuulta tutkimuksesta	6
Reima Sutinen	PuuEurooppa haastaa päättäjätkin	10

Klusteriajattelun ja metsäklusterin tulevaisuus

Hannu Hernesniemi	Klusteriajattelu verkottuneessa taloudessa	14
Samuli Skurnik	Osanottajilta opittua: Tutkijan tiivistämää	16
Jakob Donner-Amnell	Metsäsektori ja suomalainen yhteiskuntasopimus	17
Pertti Laine	Osanottajilta opittua: Etujen yhdistyminen ydinkysymyksenä	20
Olavi Peltola	Osanottajilta opittua: Metsänomistajan mietteitä	21
Risto Seppälä	Onko metsäklusterilla tulevaisuutta?	22
Matti Kärkkäinen	Osanottajilta opittua: Mielikuvilla matkailua	26
Markku Kosonen	Osanottajilta opittua: Suunnittelijan suoraa puhetta	26

2

Metsät ja aluekehitys

Kalevi Hemilä	Miten metsäpolitiikka vastaa alueiden ja maaseudun kehittämishaasteisiin?	28
Voitto Pölkki	Savotta 2000 luotaa työvoimaa ja koulutusta	30
	Työpöydissä työstettyä: Maaseudulle monitoimisiirtolaisia?	31
Eero Uusitalo	Maaseutupolitiikka tahdonasiana	32
	Työpöydissä työstettyä: Metsäsektorin maaseutusopimus	34
Pentti Hyttinen	Metsät aluekehityksen tukena – kokemuksia Euroopan laidoilta	35
Ashley Selby, L. Petäjäistö & P. Elovirta	Metsä- ja puutalousyrittäjyyden näkymät	38
	Jatkoseminaarin osanottajat ja järjestäjät	40

Toimittajat: Eeva Hellström, Essi Ojala

Kustantaja: Suomen Metsäyhdistys ry.
Salomonkatu 17 B, 00100 Helsinki
Puh. 09–6850 880

Taitto: PihkaPojat Oy, Joensuu

Kuvat: Erkki Oksanen

Paino: Painotalo Seiska Oy, Iisalmi 2001

Julkaisun esitelmiä on lyhennetty toimituksessa.

Alkuperäiset versiot ovat saatavissa Suomen Metsäyhdistyksestä.

ISBN 952-5361-04-7

Ajankohtaiset aperitiivit

Kurssilla kommentoitua: Metsäklusteri tarvitsee vastuullisen menestyksen mallin. Menestys on totuttu liittämään vastuuttomuuteen. Olav Henriksen, Veikko Ahokas ja Ashley Selby.

Suomi ympäristöosaamisen _____ huippua – miksei suojelussakin

Olemme Suomessa pystyneet korjaamaan useita ympäristöongelmia, mikä näkyy ympäristön parantuneena laatuna. Uusia ja entistä vaikeampia ympäristöongelmia on ilmaantunut tilalle. Valtaosa niistä vaatii ratkaisua lähialueiden yhteistyön ja maailmanlaajuisella tasolla.

Kansainvälisissä vertailuissa Suomen ympäristöpolitiikka arvostetaan korkealle. Kaksi viimeisintä mittausta, toinen EU:n ympäristöviraston tekemä ja toinen tuore Maailman talousfoorumin 122 maan kesken tekemä vertailu osoitti Suomelle parasta arvoa. Maailmanlaajuisissa maiden välisissä pisteytyksissä ylsimme ympäristöarvioinnissa ykkössijalle, ja EU:n arvioissa jaoimme neljän maan kesken parhaan luokan. Koska myös taloudellinen kilpailukykyämme on hyvä, olemme näköjään osanneet sovittaa ympäristö- ja talousasiat onnistuneesti yhteen.

Osaaminen. Meiltä löytyy varmasti osaamista korjata Suomessa myös luonnon monimuotoisuuden ongelmia, niin Etelä-Suomen

metsissä kuin muuallakin siten, että taloudellinen ja sosiaalinen ulottuvuus on ratkaisussa mukana. Viime vuosien kehitys metsiensuojelussa ja talousmetsien hoidossa ansaitsee positiivisen maininnan, vaikka selvitykset osoittavatkin metsien monimuotoisuuden turvaamisessa puutteita olevan jäljellä.

Vuoropuhelu. Kansainvälistynyt toimintaympäristö heijastuu Suomen tarpeisiin niin maailmanlaajusten ympäristösopimusten kuin EU-lainsäädännön välityksellä. Toisaalta ihmisten ympäristötietoisuus vaikuttaa yritysten toimintaan. Samoin kansalaisjärjestöjen rooli on tullut entistä merkittävämmäksi. Tämä on kirvoittanut meidät Suomessa kaksinaapaiseen metsäkeskusteluun, jossa osapuolet ovat liiaksi karsinoituneet omiensa joukkoon. Hedelmällistä vuoropuhelua tarvitaan lisää. Nykyisessä tilanteessa ei tarpeeksi tunnusteta sitä mikä jo on hyvää, eikä toisaalta saada ongelmia korjattua järkevästi.

Tahto. Yhteinen tahto löytää ratkaisu Etelä-Suomen metsien suojeluun on välttämätön onnistumisen edellytys. Eri osapuolilta tarvittaisiin näkökulman vaihtoa, uutta viitekehystä tarkastella asioita. Yksinkertaistettuna, keppiin pitäisi tarttua toisesta päästä kuin

mihin on tottunut. Siten voisi syntyä uudenlaisia ratkaisuja, joista hyötyvät niin luonto, yritykset kuin ihmisetkin. Ympäristönsuojelu ja maaseudun elinvoimaisuus tukevat monessa kohtaa toinen toisiaan.

Metsäohjelmassa kirjatut lähtökohdat

Kansallisen metsäohjelman (KMO) esipuheessa todetaan, että viisaasti hoitaen, käyttäen ja suojellen metsät ovat ehtymätön aineellinen ja henkisen rikkauden lähde nykyiselle ja tuleville sukupolville. Siitä tuskin vallitsee eriäviä näkemyksiä.

KMO:n tavoitteena oli myös metsien eliölajien ja elinympäristön suotuisan suojelutason saavuttaminen ja ylläpitäminen riittäväällä suojelualueiden ja monimuotoisesti käsiteltävien talousmetsien yhdistelmällä. Metsien ekologisen kestävyuden kokonaisuus siis muodostuu ohjelman mukaan suojelualueista ja talousmetsien käsittelystä.

KMO:n visio 2010 maalaa eteemme, että silloin "suojelualueiden edustavuus on kartoitettu, ja sen pohjalta laadittu Etelä-Suomeen

painottuva, myös taloudelliset ja sosiaaliset näkökohdat huomioonottava metsien suoje-
luohjelma, jonka toteuttaminen on pitkällä”.

Metsäohjelmassa todetaan tarve perustaa laajapohjainen asiantuntijaryhmä vahvista-
maan metsiensuojelun kehittämistyötä. KMO siis lausui Etelä-Suomen metsien suo-
jelua selvittävän toimikunnan syntysanat.

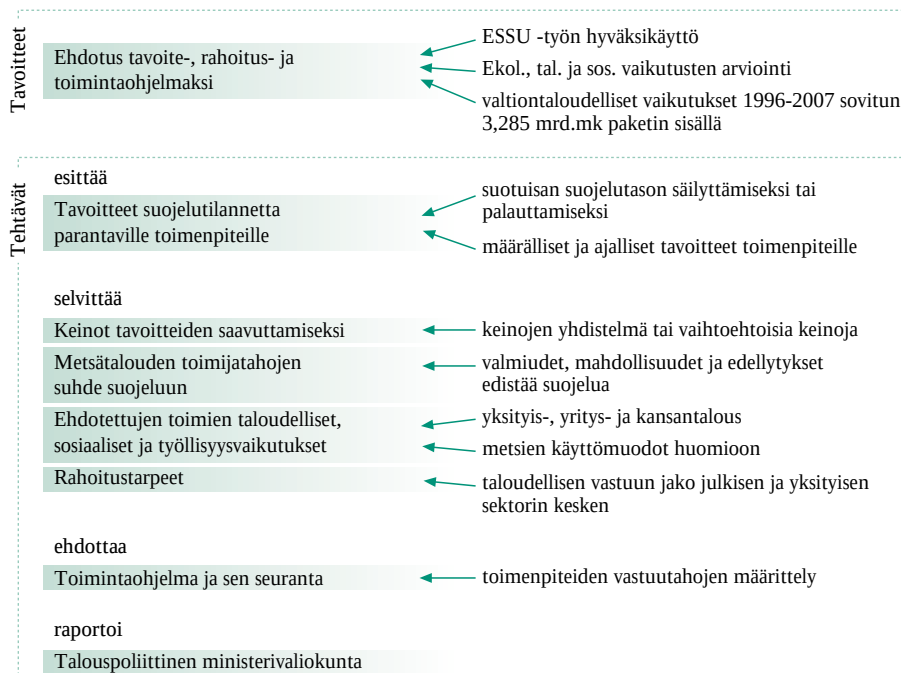
Kansallinen metsäohjelma toteutuakseen tasapainoisena kokonaisuutena tarvitsee Ete-
lä-Suomen metsien suojelun kehittämistä. Lähtökohdista vallitsee kohtuullinen yksituu-
maisuus, joka kyllä joutuu tavoitteista ja kei-
noista keskusteltaessa koetukselle.

Toimikunnan tehtävä

Repivä taistelu yksittäisistä metsäkohteista on tuhoisaa niin luonnolle kuin taloudelle, ih-
misille ja yrityksille. Niin kauan kun käytän-
nön pelisäännöt metsälajien suojelulle puut-
tavat, todennäköisesti taistelut metsissä käy-
dään julkisen kohun saattamana kohde
kohteelta. Tällaisen toiminnan lopputulokse-
na EU joutuu usein tuomarin asemaan.

Tässä on työnsä aloittaneelle Etelä-Suo-
men metsien suojelua pohtivalle tuoreelle toi-
mikunnalle tärkeä kansallinen tehtävä: löytää
linjat ja pelisäännöt luonnonsuojelun tilaa
kohentavalle toiminnalle. Monet sanovat
näin laajan intressiryhmien toimikunnan
työn olevan tuhoon tuomitun. Jos näin olisi,
missä suojeluperiaatteista sitten pitäisi sopia?
Sitkeimmät tuntuvat vieläkin uskovan, että
jos käytännön linjoja ei mietittäisi, niin suo-
jelua olisi vähemmän. Turha toivo, sen luuli-
si tähänastisen kokemuksen opettaneen.

Etelä-Suomen metsien suojelun biologisia
perusteita selvitettiin laajasti jo professori
Ruuhijärven ESSU-ryhmässä. Lisäksi tarvi-
taan kokonaiskuvaa varten täydentävää tietoa
suojelun nykytilasta, uusista keinoista, yhteis-
kunnallisista edellytyksistä sekä sosiaalisista ja
taloudellisista vaikutuksista. Tätä varten val-

Etelä-Suomen metsien suojelutoimikunnan tehtävät.

tionevoston asettamassa toimikunnassa ovat edustettuina tärkeimmät metsien omistajat, metsätaloutta, metsien virkistyskäyttöä, luonnonsuojelua ja metsäntutkimusta edustavat tahot. Toimikunnan työssä kiinnitetään erityistä huomiota suojelutavoitteita edistävien keinojen ja toimintatapojen valikoimaan sekä eri tahojen mahdollisuuksiin osallistua. Työssä kaivataan uuden etsimistä, mikä luonnistuu rakentavalla ja avoimella mielellä.

Toimikunta ei tee perinteistä suojeluohjelmaa. Siltä odotetaan ehdotusta metsien luonnonsuojelun tilaa kohentavaksi politiikaksi Etelä-Suomen, Oulun läänin länsiosan ja Lounais-Lapin alueella, toisin sanoen tavoite-, rahoitus- ja toimintaohjelmaa. Sen pitäisi kyetä arvioimaan tämän toimintapolitiikan seuraukset. Toimikunta on päättänyt toimia

avoimesti ja vuorovaikutteisesti. Toivottavasti toimikunta onnistuu tehtävässään niin, että kansallisen metsäohjelman visio toteutuu, ja suotuisa suojelutaso alueen metsissä ehdote-
tuilla toimenpiteillä pystytään säilyttämään tai palauttamaan.

Etelä-Suomen ja Pohjanmaan metsien suojelun tarve – työryhmä 2000. Metsien suojelun tarve Etelä-Suomessa ja Pohjanmaalla. Suomen ympäristö 437.

Etelä-Suomen metsien suojelutoimikunnan www-sivut: www.vyh.fi/luosuo/essu/metsoind.htm

Kansallinen metsäohjelma 2010. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 2/1999.

Kansallisen metsäohjelman www-sivut: www.mmm.fi/kmo

Metsäpolitiikka ja verotus – uutta tuulta tutkimuksesta

6 _____ Neutraalia metsäverotusta?

Absoluuttisesti ottaen neutraalia verotusta ei ole olemassa. Tuloverotus vähentää ostovoimaa, jolloin kuluttajatuotteiden kysyntä heikkenee ja hinnat laskevat. Joidenkin hyödykkeiden kysynnän hintajousto on muita korkeampi, jolloin tuloverotus laskee voimakkaimmin näiden hyödykkeiden hintoja.

Neutraalisuus –käsitettä käytetään verotuksen yhteydessä useassa eri merkityksessä. Metsätalouden tuloverotuksen neutraaliutta on mielekkäintä tarkastella siltä kannalta, miten eri metsäverojärjestelmät vaikuttavat raakapuumarkkinoihin. Vuosina 1993–2005 sovellettava metsäverotuksen siirtymäkausi näyttää vaikuttavan melko voimakkaasti puumarkkinoihin. Vanhaan pinta-alaverotukseen jääneet metsänomistajat ovat keskimäärin ottaen lisänneet hakkuutaan, kun taas puun myyntitulojen verotukseen siirtyneet metsänomistajat eivät ole merkittävästi muuttaneet hakkuukäyttäytymistään.

Metsäverotuksen siirtymäkaudesta (TVL 140 §) säädettiin oikeudenmukaisuuden vuoksi: haluttiin välttää saman metsätulon verottamista kahdesti, ensin pinta-alavero-

tuksessa ja sitten puun myyntitulojen verotuksessa. Kysymyksessä ei siis ole ohjaamaan tarkoitettu verosäännös, vaikka sillä näyttääkin olleen melko voimakas ohjausvaikutus.

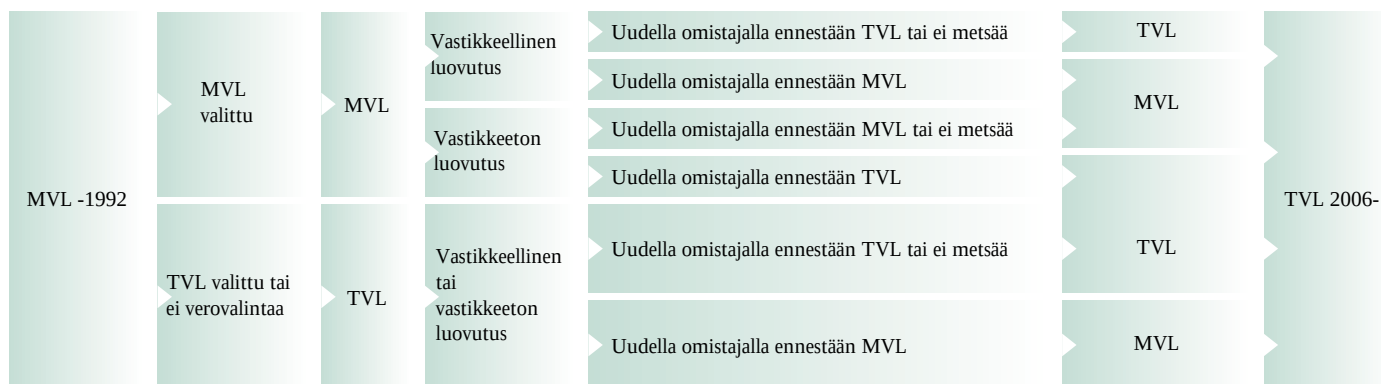
1980-luvulla esitettiin ajatuksia siitä, että metsäverotuksella pyritäisiin vahvistamaan puun tarjontaa. Verouudistuksissa yleismaailmallisena tavoitteena oli kuitenkin 1980-luvun loppupuolella ja 1990-luvun alkupuolella välttää ohjaavaa verotusta. Suomessa vuoden 1993 pääomaverouudistuksessa luovutettiin jokseenkin kaikista ohjaamaan tarkoitettuista metsäverosäännöksistä. Viime vuosina uusia ohjaamaan tarkoitettuja verosäännöksiä on tullut lähinnä ympäristöverotukseen.

Kansallinen metsäohjelma 2010:n tavoitteena on nostaa kaikkien metsänomistajaryhmien metsänhoito- ja perusparannustöiden kokonaisinvestoinnit nykyisestä noin 1,2 miljardin markan tasosta noin 1,5 miljardin markan tasolle vuodessa. Yksityismetsissä investoidaan puuntuotantoon nykyään noin 1,0 miljardia markkaa vuodessa, josta valtio rahoittaa 30 prosenttia. Lisäksi valtio rahoittaa metsänhoito- ja perusparannustöitä tukuvia informaatiopalveluja, kuten metsäsuunnittelua ja metsänomistajien neuvontaa.

Metsänhoito- ja perusparannustöiden edistämiseksi olisi tarkoituksenmukaista valita tehokkain mahdollinen keinoyhdistelmä, eikä rajata mitään metsäpolitiikan keinoja etukäteen tarkastelun ulkopuolelle. Yksi keino saada metsänomistajat lisäämään investointejaan puuntuotantoon voisi olla perustaa metsänhoitorahasto, jonka kautta metsänomistajien olisi edullista rahastoida osa puukauppatulosta tulevia puuntuotannon investointeja varten. Ruotsissa ja Norjassa (ks. ohessa) on saatu hyviä kokemuksia tällaisista järjestelmistä.

__ Suomen metsätalouden menovaraus

Suomen tuloverolaisissa (1535/1992 111 §) säädetään metsätalouden menovarauksesta. Yksityismetsänomistajalla on oikeus tehdä metsätalouden pääomatulosta enintään 15 prosentin menovaraus. Varauksella voidaan kattaa metsätalouden menoja. Poistoina vähennettäviä menoja voidaan varauksella kuitenkin kattaa vain vuotuista poistoa vastaava määrä. Käyttämätön menovaraus tuloutuu

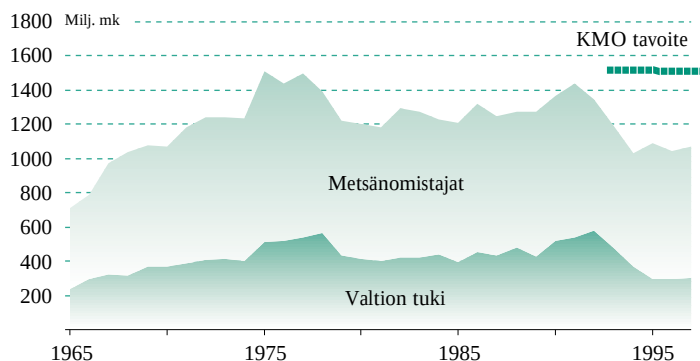

Tuloverolain (TVL) ja metsäverolain (MVL) säännösten soveltaminen siirtymäkaudella.

verotuksessa Etelä-Suomessa neljän ja Pohjois-Suomessa kuuden vuoden kuluttua. Tuloutettua määrää ei voi lukea uuden menovaruksen laskentapohjaan. Metsätuhon perusteella saadusta vakuutus- tai vahingonkorvauksesta saadaan muodostaa tuhovaraus siltä osin kun korvaus tarvitaan tuhoutuneen metsän uudistamiseen. Tuhovaruksen aikarajat ovat samat kuin menovaruksen aikarajat.

Metsätalouden menovaraus Suomessa poikkeaa yhdessä olennaisessa suhteessa Ruotsin metsätalouden sekä Norjan metsäverotuksesta. Suomessa kysymys on varauksesta, kun taas kahdessa muussa maassa metsänomistaja

tallettaa osan puukauppatulosta tulevia metsätalouden menoja varten. Maksuvalmiuden kannalta norjalaisella ja ruotsalaisella metsänomistajalla on esimerkiksi pari vuotta hakuun jälkeen käytettävissään metsänuudistamiseen varattuja puukauppatuloja. Suomessa puolestaan metsätalouden menovaraus voi jopa pahimmillaan heikentää metsänomistajan maksuvalmiutta, kun hänen viimeistään pitäisi investoida varoja metsänuudistamiseen. Suomalainen metsätalouden menovarausjärjestelmä on muodostettu lähinnä yritysverotuksen mallien mukaan, vaikka sitä sovelletaan perhemetsätalouden oloissa.

Metsänhoito- ja perusparannustöiden kokonaiskustannukset vuoden 1997 rahassa.

Metsänhoitorahasto

– 2000-luvun vakuustalletus?

Hyviksi osoittautuneita elementtejä Ruotsin metsätalouden järjestelmästä ja Norjan metsäverotuksesta voitaisiin ottaa Suomessa käyttöön metsänhoitorahaston muodossa. Järjestelmä olisi vapaaehtoinen. Metsänomistaja voisi halutessaan sijoittaa puun myyntitulosta valitsemansa osan metsänhoitorahastoon. Metsänomistaja saisi sijoitustaan vastaavan määrän rahasto-osuuksia, jotka olisivat tulo- ja varallisuusverotuksessa verovapaita. Rahasto toimisi rahoitusvalvontaviranomaisten valvonnassa. Yksittäisiin pankkitalletuksiin verrattuna sijoitusrahastossa on pienemmät hallintokulut ja parempi pääoman tuotto.

Metsänomistaja voisi milloin tahansa myydä rahasto-osuutensa. Saatua tuloa olisi verotettavaa metsätalouden pääomatuloa sen vuoden verotuksessa, jolloin rahasto-osuus realisoidaan. Jos metsänomistaja suorittaa sijoitusaikana metsänhoitoinvestoinnin, jonka suuruus on vähintään 30 prosenttia rahasto-osuuden alkuperäisestä arvosta, verotettavaa tuloa olisi pelkästään rahastoon alun perin sijoitettu määrä vähennettynä maksetulla metsänhoitomenolla. Sijoituksen kestoaikaa ei olisi rajoitettu, mutta realisoimattoman ra-

Armi Korkeaniemi
ja Jakob Donner-
Amnell.

8

hasto-osuuden verovapaus tulo- ja varallisuusverotuksessa poistuisi viiden vuoden jälkeen.

Veronsaajan kannalta tarkasteltuna metsänhoitorahasto aiheuttaisi verotulojen lykkääntymistä, muttei menetystä siltä osin kun rahastoon sijoitettuja varoja ei käytetä metsänhoitoon. Tällöinhän myös sijoituksen tuotto tulee täysimääräisesti verotettavaksi viiden vuoden jälkeen. Sen sijaan metsänhoitoon investoitujen varojen osalta aiheutuisi veromeno. Pitkällä aikavälillä tarkasteltuna fiskaalinen vaikutus olisi todennäköisesti positiivinen, koska metsänhoitotyöt ovat edellytyksenä tuleville puun myyntituloille ja niistä kannettaville veroille. Pitkäjänteisellä toimialalla myös veronsaajan on rationaalista toimia pitkäjänteisesti.

Metsäpoliittisesta näkökulmasta tarkasteltuna metsänhoitorahasto tähtäisi tehtävänsä, jos se lisäisi metsänomistajien panostusta metsänhoito- ja perusparannustöihin. Metsänhoitoon kannustavan verotuen vaikuttavuuden kannalta keskeinen tekijä on järjestelmän selkeys ja yksinkertaisuus. Tämän vuoksi metsänhoitorahaston käyttöön ei liittyisi erillistä lausuntomenettelyä. Rahastoyhtiö lähettäisi automaattisesti sekä metsänomistajalle että verohallinnolle vuosi-ilmoituksen rahasto-osuuksien määrästä ja arvosta. Metsän-

hoitorahastoon tehtyjä sijoituksia sekä rahaston käyttöä seurattaisiin metsätalouden muistiinpanoissa samaan tapaan kuin metsätalouden muitakin liiketapahtumia. Verotukeen oikeuttavista menoista säädettäisiin mahdollisimman yksiselitteisesti.

Metsäpolitiikka ja verotus

Taloudellisen integraation edetessä kunkin maan verojärjestelmässä joudutaan aiempaa enemmän ottamaan huomioon muiden maiden verovalinnat. Tämä koskee erityisesti finanssipääomaa ja muita helposti liikkuvia vero-objekteja. Esimerkiksi makeis-, alkoholi- ja autoverotuksessa on jo toteutunut tai näköpiirissä merkittävä veropohjan kapeneminen. Väestön huoltosuhteen heikentyessä fiskaaliset tarpeet pysyvät todennäköisesti korkealla tasolla. Näissä oloissa huomio kääntyy heikosti liikkuviin vero-objekteihin, erityisesti kiinteistöihin.

Metsäverotuksen siirtymäkauden loppupuolella metsäverotusta koskeva yhteiskunnallinen keskustelu saattaa vilkastua. Toivotavasti tässä keskustelussa on sijaa myös metsätaloudellisille ja metsäpoliittisille näkökohdille. Metsäverotuksen tuotto on vain noin yksi prosentti koko verokertymästä. Fiskaalisesta näkökulmasta tarkasteltuna metsäverotus on myös siinä suhteessa huono veromuoto, että puun myyntitulojen verotuksessa veropohjan vuotuinen vaihtelu on suuri. Metsäverotuksen muutoksilla voi toisaalta olla vaikutuksia koko kansantalouden tasolla metsäsektorin keskeisestä kansantaloudellisesta asemasta johtuen. Metsäverotus vaikuttaa joka tapauksessa metsätalouteen, haluttiinpa sitä tai ei.

Lähteenoja, P. 2000. Metsäpolitiikka ja verotus. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja N:o 226.

Ruotsin malli

■ Ruotsin metsäverojärjestelmään kuuluu metsätililaki (SFS 1954:142). Sen ensimmäisen pykälän mukaan luonnolliset henkilöt ja kuolinpesät voivat saada lykkäystä metsätulon verottamiseen tallettamalla varoja pankkiin metsätilille tai metsävahinkotilille. Metsätilille voidaan tallettaa yhden verovuoden aikana enintään 60 prosenttia metsänhankkuvuoroisuuden myyntitulosta ja enintään 40 prosenttia hankintapuun myyntitulosta. Laajan metsätuhon jälkeen metsänomistaja voi tallettaa metsävahinkotilille enintään 80 prosenttia pystykauppatulosta ja enintään 50 prosenttia hankintakauppatulosta. Samana verovuonna ei voi kuitenkaan tallettaa varoja sekä metsätilille että metsävahinkotilille. Metsätilin suuruuden tulee olla välillä 5 000–50 000 kruunua (SEK) verovuodessa.

Metsänomistaja ilmoittaa veroilmoituksessaan metsätilin saldon vuoden lopussa ja liittää veroilmoitukseensa pankin antaman todistuksen metsätilistä. Metsätilin varoja voidaan nostaa aikaisintaan neljän kuukauden kuluttua talletuksesta. Jos metsänomistaja ei nosta talletusta, pankki maksaa talletetut varat automaattisesti takaisin metsätililtä kymmenen vuoden ja metsävahinkotililtä 20 vuoden kuluttua. Tilille talletetut varat tuloutuvat metsänomistajan verotuksessa sitä mukaa kun talletusta nostetaan. Metsätilan luovutuksessa metsätili ja metsävahinkotili voidaan siirtää uudelle omistajalle ilman vero-seuraamuksia. Metsätilin ja metsävahinkotilin korosta peritään 15 prosentin lähdevero.

Ruotsin talousarviossa vuodelle 2000 arvioitiin metsätililain aiheuttaman verotuen suuruudeksi 30 miljoonaa kruunua vuodessa. Arvio vaikuttaa melko varovaiselta. Vuoden 1996 lopussa metsätileillä oli varoja yhteensä 6 632 miljoonaa kruunua ja korkoja kertyi 358 miljoonaa kruunua. Samana vuonna metsänhoito- ja perusparannustöihin investoitiin 1 710 miljoonaa kruunua.

Norjan malli

■ Norjan metsätaloudesta ja suojametsistä annetussa laissa (21.5.1965 41–49 §) säädetään metsämaksusta. Metsänomistaja on velvollinen maksamaan metsämaksua puukauppatulosta. Puun ostajalla on velvollisuus tilittää metsämaksu valtiolle.

Laissa säädetty minimi metsämaksulle on kaksi prosenttia puukauppatulosta, ja maatalousministeriöllä on toimivalta määrätä maksun taso. Viime vuosina ministeriö on määttänyt metsämaksun suuruudeksi 5–25 prosenttia puukauppatulosta. Alle kahdeksan prosentin metsämaksu on kuitenkin sallittu ainoastaan kunnan luvalla. Metsänomistaja voi valita metsämaksuprosentin kauppakohteisesti. Jos metsänomistaja ei tee valintaa, kannetaan metsämaksua kymmenen prosenttia puukauppatulosta. Metsämaksun maksuvelvollisuus koskee pelkästään ainespuuna käytettävää havupuuta, mutta metsänomistaja voi halutessaan maksaa metsämaksua myös muusta puusta.

Lääninhallitus voi vapauttaa metsänomistajan metsämaksun maksuvelvollisuudesta, jos metsänomistaja on asetetussa määräajassa suorittanut metsässään hyväksytysti metsänhoito- ja perusparannustöitä vähintään kysymyksessä olevan metsämaksun määrän verran.

Metsämaksun sallittuja käyttökohteita ovat metsänhoito- ja perusparannustyöt, metsäsuunnittelu, metsävakuutusmaksut, metsäkurssien maksut, metsätilan kiinteistötoimituksista perittävät maksut sekä metsätalouden arvonlisävero. Metsänomistajan tulee lähettää yksilöity vaatimus kunnan metsäviranomaiselle metsämaksun käytöstä viimeistään vuoden kuluessa sen vuoden lopusta, jolloin metsämaksun käyttökohteeksi tarkoitettu meno syntyi.

Maksettu metsämaksu ei ole metsänomistajan henkilökohtaista omaisuutta, vaan metsäkiinteistöön kuuluva oikeus. Metsämaksua ei voida erottaa kiinteistöstä luovuttamalla,

panttaamalla, pakkotäytäntöönpanolla tai muulla tavoin. Metsäkiinteistöä jaettaessa metsämaksu jaetaan. Maaherra vastaa metsämaksuvarojen sijoittamisesta yhdessä kuntien kanssa. Metsämaksun tuottamia korkotuloja ei liitetä metsämaksun pääomaan vaan käytetään metsämaksujärjestelmän hallintoon sekä metsätalouden edistämiseen. Norjan metsälätkä ollaan parhaillaan uudistamassa tavoiteaikatauluna vuosi 2003. Hallituksen Stortingelle 11.12.1998 antaman metsäpoliittisen tiedonannon mukaan hallitus aikoo metsälätki uudistuksessa lisätä metsätalouden ympäristöhoidon menot metsämaksun sallittujen käyttökohteiden luetteloon.

Norjan verolaissa (26.3.1999 nr. 14) on erityissäännöksiä metsäverotuksesta. Metsänomistajalle takaisin maksettavat metsämaksuvarat ovat pääosin veronalaista tuloa, mutta niihin liittyy merkittävä verovapaa osa. Jos metsämaksua on käytetty metsänhoito- ja perusparannustöihin, veronalaiseksi tuloksi katsotaan seuraava osa metsämaksusta (NOK):

- 65 % ensimmäisestä 50 000 kruunusta
- 75 % seuraavasta 50 000 kruunusta
- 90 % seuraavasta 400 000 kruunusta
- 95 % ylimenevästä osasta

Kruunumääräiset rajat ovat verovuosisikohtaisia, joten keskikokoisella yksityismetsälöllä muu kuin 65 prosentin verolauseke tulee käytännössä sovellettavaksi ainoastaan metsätien rakentamisessa. Vuoden 1998 metsäpoliittisen tiedonannon käsittelyssä Stortingetissä on keskusteltu kruunumääraisten rajojen inflaatiotarkistuksesta, jota ei ole tehty vuoden 1983 jälkeen.

Tulon osittaisen verovapauden ohella metsämaksujärjestelmään liittyy myös toinen verotuki. Jos metsämaksua on käytetty metsänhoito- ja perusparannustöihin, tämän työn hankintamenon voi poistaa verotuksessa ker-

Risto Seppälä ja Ashley Selby.

ralla, vaikka kysymys olisi normaalisti vuosipolitoisin vähennettävästä hankintamenosta. Kummatkin verotuet koskevat pelkästään sitä osaa metsämaksusta, joka käytetään metsänhoito- ja perusparannustöihin. Esimerkiksi metsävakuutuksen maksuihin käytetty metsämaksu tuottaa metsänomistajalle veroetua pelkästään tulon verotuksen lykkääntymisen muodossa.

Ruotsissa, Norjassa ja Suomessa siirryttiin 1990-luvun alussa peräkkäisinä vuosina perusteiltaan samankaltaiseen eriytettyyn tuloverojärjestelmään. Tätä verouudistusta valmisteltaessa Norjassa arvioitiin myös metsämaksujärjestelmää. Arvioinnissa todettiin, ettei metsämaksujärjestelmä ollut yhdensuuntainen verouudistuksen pääperiaatteiden kanssa. Järjestelmä päätettiin kuitenkin säilyttää. Perusteina erityissäännöksille olivat metsätalouden pääomaintensiivisyys, pitkäjänteisyys ja epävarmuus sekä tarve ottaa huomioon luonnonvaratalouteen ja ympäristöpolitiikkaan liittyviä näkökohtia. Vuoden 1998 metsäpoliittisen tiedonannon mukaan hallitus aikoo säilyttää metsämaksujärjestelmän ja laajentaakin sitä. Metsämaksun kautta tulouttamatta jäävän tulon suuruudeksi on arvioitu keskimäärin 60 miljoonaa kruunua vuodessa.

Puutuotealan nostaminen

Viimeisen parin vuosikymmenen aikana on kemiallinen metsäteollisuutemme kehittynyt kohti maailman huippua ja nostanut jalostusastettaan. Samaan aikaan on lähes jatkuvasti ihmetelty, miksi mekaaninen metsäsektorimme ei ole kehittynyt vastaavalla tavalla eikä siitä ole kehittynyt monen mielestä modernia prosessiteollisuutta samassa mitassa kuin ”kemiallisesta isoveljestään”.

Puutuotealan kasvun ehdoton edellytys on, että jalostusastetta nostetaan. Tarkemmin katsottuna puutavarateollisuuden viennin arvosta valtaosa, noin 90 prosenttia, on perinteistä perustuotantoa, sahatavaraa ja levytuotteita. Tästä viennistä vastaavat pääosin suurimmat metsäteollisuuden konsernimme. Huonekalujen, rakennuspuusepäntuotteiden ja puutalojen viennistä vastaavat puolestaan pk-yritykset merkittävässä osin.

Puutuotteiden käyttöä kotimaassa etenkin rakentamisessa ovat niin julkinen valta kuin yritykset edistäneet panostamalla tuotekehitykseen ja erilaisiin kampanjoihin 1990-luvulla. Keskeisimpiä mekaaniseen jalostukseen

nostamiseen pyrkiviä hankkeita ovat olleet Tekesin seuraavat tutkimusohjelmat:

- Puurakentaminen 1995–1998
- Tukista tuplasti 1998–2003
- Terve talo – Rakennustekniikka, sisäilma ja laatu 1998–2002
- Huonekalualan teknologia- ja kehittämisohjelma Divan 1999–2002

Muitakin, ei niin teknologiapainotteisia, kehittämissankkeita on puunjaloituksen osalta käynnissä, mm. metsäalan tutkimusohjelma Wood Wisdom ja PuuSuomi -toimintaohjelma. Puun aika -kampanja on ollut valtiovalan tukema puun kotimaisen käytön lisäämiseen ja puutuotteiden imagon kohottamiseen tähtäävä ohjelma. Se päättyi vuoden 2000 lopussa.

Puun aika -hankkeen aikana voidaan katsoa puutuotteiden käytön kääntyneen maassamme uuteen kasvuun. Viimeisen viiden vuoden aikana suomalaiset ovat nousseet maailman puunkäyttötilastojen kärkeen; tänä aikana sahatavaran käyttö maassamme on kaksinkertaistunut. Nykyisin jokainen suo-

malainen käyttää vuodessa lähes yhden kuutiometrin sahatavaraa.

Yhteistoimin markkinoille

Keski-Euroopassa tilanne ei puunkäytön osalta ole näin ruusuinen. Esimerkiksi Saksassa sahatavaran käyttö on vain noin 0,2 kuutiometriä henkeä kohden vuodessa. Toisaalta tämä tarjoaa hyvän mahdollisuuden ja haasteen; näillä markkinoilla pienikin puunkäytön kasvu per capita merkitsee suuria kokonaisvolyymejä. Jopa niin suuria, ettei maamme tuotantokapasiteetti yksin välttämättä riittäisi sen tyydyttämiseen.

Puun Aika -kampanjan luonnolliseksi jatkoksi vuosille 2001–2005 käynnistettävän PuuEurooppa -kampanjan tavoitteena on pääasiassa edistää ja lisätä puutuotteiden käyttöä perinteisellä keskieuropalaisella markkina-alueillamme. Lisääntynyt tietoisuus puutuotteidemme ominaisuuksista ja käyttömahdollisuuksista edesauttaa osaltaan alan vientiä sekä auttaa kasvattamaan alan

PuuEurooppa haastaa päättäjätkin

tuotannon arvoa. Puun suosion kohoaminen Euroopan markkinoilla turvannee myös laadukkaiden puutuotteidemme hintatason ja mekin, kun tarjonta muilta alueilta lähivuosina todennäköisesti kasvaa merkittävästi.

Erityisesti pk-yritykselle kynnys päästä vientimarkkinoille on monesti korkea. Keski-Euroopan markkinat ovat perinteisesti suuret mutta kovasti kilpaillut. Tämän haasteen edessä koko puutuotealamme päättäjistä yrittäjiin on hyvä yhdistää voimansa. Yksi keskeinen PuuEurooppa -kampanjan tavoite onkin alan pk-teollisuuden ja suuryritysten yhteistoiminnan lisääminen niin tuotannossa, markkinoinnissa kuin jakelussa.

Puutuotealan koulutus

Suomesta on tavoitteena on tehdä puutuotealan johtava osaaja Euroopassa. Tuotannon kapasiteetti kasvun lisäämiseksi on riittävä, mutta puurakentamiseen ja muuhun puutuoteteollisuuteen liittyvän osaamisen tulisi kasvaa samassa tahdissa tuotannon kanssa. Viime vuosien aikana mekaaniseen metsäteollisuuteen liittyvän tutkimuksen ja koulutuksen lisääminen on vaikuttanut useiden puurakentamiselle merkityksellisten hankkeiden toteutumiseen. Tämä näkyy muun muassa puun käytön lisääntymisenä rakentamisessa sekä erityisesti puukerrostalojen, puusiltojen ja puurakenteisten julkisten rakennusten kehitystyössä.

Tarve korkealuokkaisen puuopetuksen lisäämiseksi edelleen korostuu. Mekaanisen puuteollisuuden kasvupotentiaali on korkealuokkaisissa, jalostetuissa puutuotteissa, korkean osaamisen tehostamisessa sekä viennissä ulkomaille. Useat tahot, mm. rakennusliikkeet, ovat esittäneet huolestumisensa siitä,

että suomalainen rakennusalan koulutus ei ole pysynyt viimeaikaisen kehitystyön mukana. Viimeaikaiset kehitystyön tulokset tulisi ottaa laajalti käyttöön ja kaikkien oppilaitosten puurakentamisen opetus olisi päivitettävä nykytietämyksen tasolle. Suomalaiset menestystarinat perustuvat tulevaisuudessaakin osaamiseen, joka syntyy pitkäjänteisestä tutkimustyöstä ja koulutuksesta.

Rakennusoikeuden määrittäminen

Maassamme samasta rakennusoikeudesta saatava hyötyalan suuruus vaihtelee eri runkojärjestelmillä. Ongelma koskee erityisesti puurakentamista. Rakennusoikeuden määrittäminen ja laskentatapaa tulisi muuttaa siten, että eri rakennusmateriaaleista ja eri runkojärjestelmillä toteutettavat vaihtoehdot tulisivat samanarvoisiksi rakennusoikeuden ja tästä saatavan hyötyalan suhteen. Tällä ns. tilakustannuksella on erityistä merkitystä silloin, kun rakennusoikeus on rajoitettu ja kun huoneistoala pyritään maksimoimaan.

Nyt parhaimmillaan, tai oikeastaan pahimmillaan, puurakentamisen kilpailukyky heikkenee satoja markkoja asuineliötä kohden. Käytännössä ongelma tarkoittaa sitä, että rakennuttaja saa samasta rakennusoikeudesta betonitalossa enemmän myytävää tai vuokrattavaa pinta-alaa kuin puutalossa. Rakennuttajat valitsevat luonnollisesti sen toteutustavan, jolla ostetusta rakennusoikeudesta saadaan mahdollisimman paljon myytävää tai vuokrattavaa hyötyalaa. Tällöin puurakentamista ei edes välttämättä harkita vaihtoehtona. Tähän ongelmaan olemme törmänneet täällä kotimaassa, mutta saman suuntaisia ongelmia nousee helposti esille myös Euroopan eri markkina-alueilla.

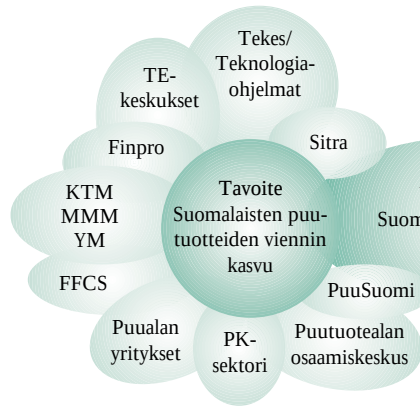
Timo Kukko,
Kari Janhunen ja
Hannu Hernesniemi.

Pinttyneet kaavoituskäytännöt

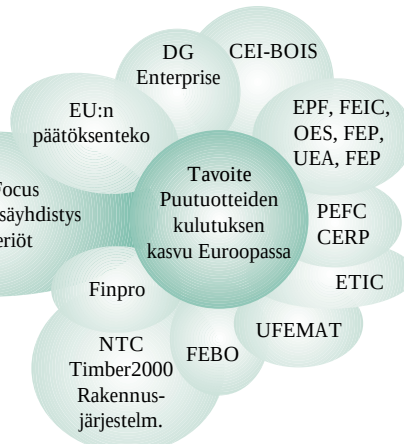
Kaavoituksella voidaan kieltää, rajoittaa, määrätä tai suosittaa rakentamista ja siinä sovellettavia käytäntöjä, kuten rakennusten käyttötarkoitusta ja materiaaleja. Nykyisin asemakaavoihin liittyvät rakennustapaohjeet ovat yleensä hyvin yksityiskohtaisia ja niistä poikkeavia ehdotuksia on käytännössä vaikea saada läpi virkakoneistossa. Yhtenäisyysvaatimuksilla pyritään hyvän miljöön muodostamiseen, mutta esimerkiksi 1950-luvun jällelenrakennuskauden puutalomiljöön kaltaista alueellista yhtenäisyyttä, mutta silti muunneltavuutta ja detaljirikkautta, ei ole saatu enää aikaan.

Kaavamääräyksiä ja -käytäntöjä olisi hyvä muuttaa eri materiaalien suhteen nykyistä tasapuolisemmaksi erityisesti kaupunkimaisissa asuinympäristöissä ja pienkerrostaloalueilla. Puun käytön edistämisen kannalta tavoitteena olisikin väljentää ahdasta kaavatulkintaa sekä vaikuttaa kaavoittajien suhtautumiseen puun käyttöön myös ekologia-, energia- ja elinkaarikysymyksissä. Kaavoitus-, rakennus-

Yhteistyöverkko Suomessa

Yhteistyöverkko Euroopassa

FFCS	Suomen metsäsertifiointijärjestelmä
ETIC	Euroopan puuinfojen yhteistyö
CEI-BOIS	Euroopan puutuoteollisuusliitto
EPF	Euroopan lastulevy- ja MDF-järjestö
FEIC	Euroopan vanerijärjestö
OES	Euroopan sahatavarajärjestö
FEP	Euroopan parkettijärjestö
UEA	Euroopan huonekalujärjestö
FEBO	Euroopan puutavarakaupan yhteistyöjärjestö
UFEMAT	Euroopan rakennustarvikekaupan yhteistyöjärjestö
PEFC	Pan European Forest Certification

PuuEurooppa-yhteistyö ja tavoitteet.

valvonta- että paloviranomaisilla lieenee vieläkin turhia ennakkoluuloja ja tietämättömyyttä suomalaista puurakentamista kohtaan.

Niin täällä kotimaassa kuin ulkomailla pienimuotoisella puurakentamisella on paljon annettavaa myös huonomaineisten betonilähiöiden “pehmentämisessä” sekä lisä- ja täydennysrakentamisen että korjausrakentamisenkin yhteydessä. Näiden lisäarvotekijöiden hyväksikäyttäminen vaatii kuitenkin uskallusta poiketa rakentamisen ja kaavoituksen nykyisistä toimintamalleista. Myös lopullisten edunsaajien eli asukkaiden vaikutusmahdollisuuksia olisi parannettava. Asukkaiden kasvava kiinnostus puurakentamista kohtaan herättää kysymyksen, tukevatko säädökset ja ennen muuta niiden käytännön tulokinta asukkaiden toiveiden mukaista asuntotuotantoa.

Olisiko kaavoitus käytännön uudistaminen entistä joutavammaksi osittainen ratkaisu paikoittain vallitsevaan asuntopulaan? Kunnilla voisi edelleenkin olla vastuu ensisijassa yleiskaavan laadinnasta. Varsinaisen asemakaavan toteuttamisvastuuta voitaisiin kui-

tenkin hajauttaa esim. amerikkalaisen mallin mukaan alueen kehittäjä- ja rakennuttajaportaalille, jolla on intressi hakea rakennuskel-poista maata ja saada se nopeasti rakentamisen kohteeksi. Nykyiseen jäykkään ja hitaaseen kaavoituskäytäntöön saataisiin vaihtoehtoja, jotka parhaimmillaan tuottaisivat nopeammin kaavoitettua rakennusmaata ja asuntoja. Samalla voisi syntyä uudenlaista mielenkiintoa moni-ilmeistä ja pienimuotoista aluerakentamista kohtaan ja asuntotuotannon esteitä voitaisiin vähentää.

PuuEurooppa toteuttaminen

PuuEurooppa -hanke toimii katalysaattorina muulle toiminnalle. Hankkeeseen yhdistyvät muut jo edellä mainitut mittavat ja merkittävät alan kehittämiseen ja edistämiseen tarkoitetut panostukset. Päättynyt Puun Aika -kampanja on nostanut puutuotealan merkityksen maassamme sekä yhteiskunnan että teollisuuden tietoisuuteen. Pelkistetysti voi-

taisiin todeta puun nyt saavuttaneen saman aseman rakennusmateriaalina kuin puulla on ollut aiemmin suomalaisessa rakentamisessa.

Puun ekologisuus, kuluttajien myönteiset asenteet niin puutuotteisiin kuin puurakennuksiin, uuden tyyppisen kaavoittamisen tarve ja laadukkaan asumisen ympäristön vaatimukset sekä puutuotealan työllistävä vaikutus ovat PuuEurooppa -kampanjan lähtökoh-tina. Vaikuttamisen keinoina ovat ensisijaisesti tiedon siirto ja puun käytön esteiden poistaminen. Erityisesti tällä hankkeella päättäjil-läkin on mahdollisuus vastata osaltaan alan kehittämishaasteisiin.

Vetovastuu PuuEurooppa -kampanjassa on KTM:llä, joka toimii yhteistyössä MMM:n metsäosaston sekä etenkin alan järjestöjen ja yritysten kanssa. Myös eduskunta ja suomalaiset europarlamentaarikit ovat mukana tässä haastavassa kampanjassa, jonka tavoitteina on vakuuttaa keskieurooppalaiset asiakkaat siitä, että puutuoteemme ovat imagoaltaan korkeatasoisia ja sosiaalisesti hyväksyttäviä, ja että niillä on oikea ja hyvä hintalaatusuhde.

Klusteriajattelun ja metsäklusterin tulevaisuus

*Kurssilla kommentoitua: Metsäklusterin ympärille tarvitaan mikrofloora.
Riitta Wahlström, Heikki Juslin ja Olli Turunen.*

Klusteriajattelu verkottuneessa taloudessa

14

Liiketoiminnot kansainvälistyvät, yhteistyökumppanit ja asiakkaat löydetään yhä kauempaa. Yritykset ja muut toimijat verkottuvat yli maiden rajojen. Onko klusterit ja talouden verkottuminen jotenkin keskenään ristiriitaisia ilmiöitä?

Mitä on klusteri?

Klusteri on toisiinsa sidoksissa olevien eri toimialalla toimivien yritysten, vapaaehtoisten yhteenliittymien ja erilaisten julkisen vallan organisaatioiden muodostama kokonaisuus, joka pystyy kilpailukykyisesti ilman tukia ja subventioita myymään tuotteitaan ja palveluitaan markkinoille.

Kyse voi olla hierarkkisista suhteista, sopimuksista tai liiketoiminnan muokkaamista vapaaehtoisista sopimuksista tai raa'asta, anonyymistä markkinakilpailusta. Joskus kyse ei ole lainkaan liiketoimintasuhteista. Yrityksiä sitoo toisiinsa ja tiettyyn alueeseen esimerkiksi osaamispääoma (esim. ammattitaitoisen työvoiman saanti), joka on tavallaan kollektiivista omaisuutta.

Mistä klusterin yritykset tulevat? Klusterilla on suhteellisesti kehittyneempiä avaintoimialoja, joiden yritykset vetävät mukanaan toisten toimialojen yrityksiä (esim. raaka-ainetoimittajia, teknologian valmistajia, yrityspalveluita) ja tekevät niistäkin kilpailukykyisiä. Kokonaisia uusia toimialoja syntyy klusterin muodostaman kysynnän kautta. Kehittyneissä klustereissa kasvu siirtyy vanhoilta avaintoimialoilta usein teknologiaaloille ja lopulta eri toimialojen leikkauspinnoille.

Julkisen vallan organisaatioilla on usein tärkeä rooli menestyneissä klustereissa. Kaiken taustalla on hyvä peruskoulutus ja infrastruktuuri sekä toimivat organisaatiot ja vähäinen byrokratia. Sen lisäksi tarvitaan hyvä ammatillinen ja yliopistokoulutus, vahvoja tutkimusyksiköitä, riskirahoitusta teknologian kehittämiseen ja yritysten perustamiseen, kehittäviä julkisia hankintoja, ympäristömääräyksiä, jne.

Myös vapaaehtoisilla yhteenliittymillä (alan järjestöillä, yhdistyksillä ja kerhoilla), tapahtumilla (messuilla ja seminaareilla) sekä henkilökohtaisilla suhteilla on tärkeä merkitys. Niissä tärkeä tieto vaihtuu yli organisaatiorajoja.

Alan ammattikuntaylpeys pakottaa benchmarkaamaan. Henkilökohtaiset yhteydet voittavat yritysten väliset raja-aidat ja yrityksille tärkeä muuten saavuttamaton tieto siirtyy niiden mukana.

Klustereita on useimmiten hahmotettu Michael Porterin esittämän klusterikartan avulla. Sen tärkeitä elementtejä ovat:

- Avaintoimialat, joissa maalla on kansainvälistä kilpailukykyä. Usein ne ovat syntyneet palvelemaan voimakasta ja vaativaa lopputuotekysyntää tai hyödyntämään merkittävää raaka-ainetta.
- Avaintoimialoja palvelevat teknologian toimittajat.
- Erityispanokset kuten poikkeuksellisen kehittyneet koulutus ja tutkimus.
- Tuki- ja lähialat, jotka toimittavat panoksia tai hyödyntävät samankaltaista teknologista osaamista tai raaka-aineiden jakeita, tai palvelevat samankaltaisia asiakkaita.
- Klusterin synnyttämät liittämisspalvelut kuten konsultointi, suunnittelu-, kunnossapito-, tietoliikenne-, kuljetuspalvelut.
- Asiakkaat, jotka voivat olla toisia yrityksiä, julkisen vallan organisaatioita ja henkilö-

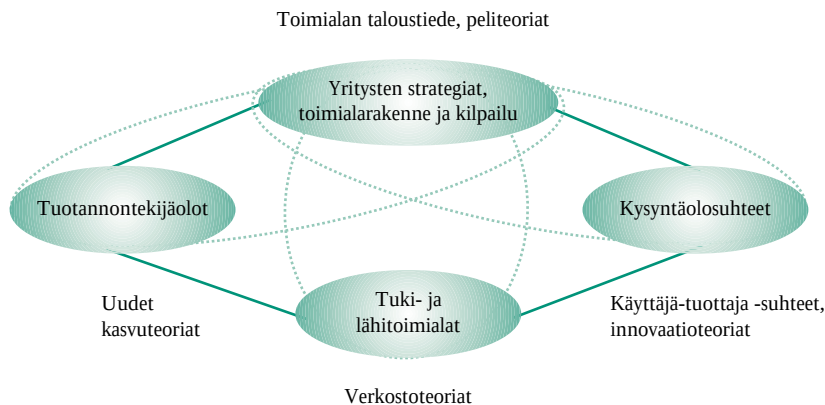
asiakkaita tai näitä palvelevia jakelukanavien yrityksiä.

Avaintoimialat ovat vain yksi tapa hahmottaa klustereiden rakennetta. Klusteri voi muodostua esimerkiksi jonkun tietyn alan erityisosaamisen ja siihen keskittyneen korkeakoulu- ja tutkimuslaitos- ja teknologiakyläryppään ympärille. Klusteri voi kasvaa yhden yksittäisen veturiyrityksen ja sen innovaation ympärille. Klusteri voi syntyä soveltamalla samankaltaista osaamista eri asiakasaloille. Joillakin alueilla voi syntyä horisontaalisia klustereita, joiden voima on vaikka yritysperustannan kannusteissa, perinteen siirtämisessä, liiketoimintaosaamiseen liittyvän tiedon tehokkaassa jakamisessa. Klusteri voi myös kasvaa harrastustoiminnasta ja vaihtoehtoisesta todellisuudesta jonkun ”ansaintalogiikan” avulla.

Kilpailuetujen generaattori

Tärkeä klusterin elementti on klusterin kyky tuottaa kilpailuetuja mukana oleville. Mikä tahansa iso ja monisuhteinen yritysjoukko koulutus ja oppilaitoksineen ei ole klusteri. Yritysten ja toimijoiden välisten suhteiden ja pelisääntöjen sekä niitä tukevien rakenteiden ja resurssien täytyy antaa lisäarvoa kokonaisuudelle ja kilpailuetuja toimijoille.

Kilpailuetujen lähteet ovat moninaiset. Etlatiedossa ja Etlassa olemme käyttäneet Porterin kilpailukyvyin timanttimalleja. Siinä kilpailuetujen lähteet ovat klusterin toimialojen sisäinen kilpailu ja yritysten strategiat, kysynnän vaativuus ja asiakassuhteet, klusterin käytössä olevat resurssit ja niiden kehitystaso sekä yritysten ja muiden toimijoiden muodostamat verkostot. Lisäksi kilpailukyvyin selittäjiksi on katsottu yritysten kansainväliset toimet, julkisen vallan politiikka ja jopa satumatekijät.

Porterin timanttimallin suhde muihin taloustieteen malleihin.

Porterin timanttimalle oikeastaan on kollaasi erilaista taloustieteellisistä ja liikkeenjohdollisista ja innovaatioteoreettisista malleista. Siinä on seuraavia elementtejä:

Toimialan taloustieteessä tutkitaan muun muassa toimialan rakenteen vaikutuksia kilpailuun ja taloudelliseen tehokkuuteen sekä peliasetelmia ja niiden lopputuloksia.

User-producer -suhteiden kirjallisuus analysoi tuottajien ja asiakkaiden välisiä suhteita ja markkinoita, jotka vain jossain ääritapauksissa ovat puhtaasti anonyymejä. Tuottajilla on monia muita kilpailukeinoja kuin hinta ja asiakkailla puolestaan merkittävä määrä muitakin päätöskriteerejä. Tuottaja–kuluttajasuhteet ovat merkittävä tehokkuuden ja tuoteinnovaatioiden lähde.

Uusi kasvuteoria tutkii henkisten tuotannontekijöiden, koulutuksen, tutkimuksen, hiljaisen tiedon jne. vaikutuksia kasvuun. Merkittävä havainto on, että henkisen pääoman rajatuotot ovat kasvavia toisin kuin fyysisen pääoman.

Verkostosuhteiden tutkimus yrittää kartoittaa syitä yritysten kasvavaan verkostoitumiseen ja etsii niiden taloudellista järkeä.

Porterin ansio oli se, että hän ”kansanomaisin”, liikkeenjohdon ymmärtämin esi-

merkein kokosi ajatukset yhteen malliin – puutteineen ja vajavaisuuksineen – kirjassaan *Competitive Advantage of Nations*. Kirja antoi yhteisen puhekielen osalle tiedeyhteisöä, yritysjohdolle ja julkisen vallan päättäjille. Ajattelutapa lisäsi yhteisymmärrystä kilpailukykyyn vaikuttavista tekijöistä ja antoi aineksia uudenlaiselle elinkeinopolitiikalle.

Klusterit ja verkostoituminen

Talouden verkostoituminen ei ole vieras asia klusteriajattelulle. Se on olennainen osa sitä. Verkostoitumalla yritys voi keskittyä ydinosaamiseensa ja strategiseen osaan tuotannosta ja samalla valjastaa arvoketjun muiden osien parhaat yritykset mukaan oman arvoketjuna lenkeiksi. Kyse on täysimääräisestä erikoistumishyötyjen hyväksikäytöstä.

Verkostoituminen on myös nopea keino kasvattaa resursseja ja tehokas tapa saada resurssit joustavammin säädeltäviksi kuin säätely oman yrityksen puitteissa.

Klusteri on täynnä erilaisia verkostoja, joissa suoranaisena tai implisiittisenä ideana on yhteisesti synnyttää sellaista tietoa ja osaa-

mista, jonka tarkoitus on hyödyttää kaikkia yrityksiä. Puhtaan kilpailun tilanteessa tai hierarkiassa nämä investoinnit olisivat pienempiä ja niihin pääsy ei olisi yhtä vapaata. Lisäksi verkostoissa runsaiden, monimuotoisten ja vapaiden yhteyksien takia on runsaasti tahattomia, hyödyllisiä tietovuototoja.

Klusterin verkostot rakentuvat lisäksi niin, että ne tarjoavat synergiaetuja ja valmiita tukirakenteita muille liiketoiminnoille. Yrityksen ja yrittäjien näkökulmasta tämä on erityisen selvää silloin, kun jokin osa klusterista puuttuu. Yritysten diversifioitumiselle puuttuvaan yritystoimintaan tai uuden yrityksen perustamiselle on ”sosiaalinen tilaus” – valmiit asiakkaat, teknologian tuntemus ja panosten toimittajat ovat olemassa.

Kilpailulla ja hierarkioillakin on sijansa klusterissa. Hierarkioita tarvitaan liiketoiminnan strategisten komponenttien hallintaan yritystasolla. Kilpailu on myös olennainen osa klusteria. Homogeenisten panosten ja tuotteiden markkinoilla se lisää tehokkuutta sekä pakottaa yrityksen innovoimaan tuotteita ja löytämään kilpailuvoimaa erilaistumisen avulla. Klusteri on voimakas, jos se koostuu useista kilpailevista verkostoista.

Globalistuminen

Yritystoiminnan globalistumiseen on mielestäni vaikuttanut kolme tekijää.

Kotipesä. Klusterit ovat useimmiten syntyneet ja kehittyneet alueellisista ja kansallisista kotipesistä. Kohdatessaan kansainvälisiä kilpailua yritykset hakevat voimaa yhdistymisestä. Ennen pitkää johtavien klusterien johtavat yritykset kasvavat niin voimakkaaksi, että ne kykenevät ottamaan saman alan liiketoimintaa haltuunsa kaikkialla maailmassa ja soveltavat osaamistaan maailmanmitassa. Kansallisessa klusterissa syntynyt tieto leviää muidenkin käyttöön.

Markkinoiden yhdentyminen on yhtäläistänyt tuotannontekijöitä ja niiden hintoja. Uudessa tilanteessa tuotantopaikkoja määritellään uudestaan globaalien optimoinnin pohjalta – usein lähemmäksi kulutuskeskittyymiä. Resursseja – esimerkiksi pääomia – kansainväliseen toimintaan on haettu klustereissa ulkoistamalla ja verkottamalla toimintoja kotimaassa. Samalla on avautunut uusia mahdollisuuksia verkostojen yrityksille symbioottiseen kansainvälistymiseen.

Verkostoituminen on tarjonnut toisen, nopeamman tien globaalistumiseen. Tietoliikennetekniikan kehittyessä yhteydenpitokustannukset ovat merkittävästi alentuneet. Verkostomaisen tuotantotavan liiketoimintakustannukset ovat näin merkittävästi alentuneet, mikä on nopeuttanut verkottumista. Lisäksi aika on verkottujan puolella. Myös tiedon nousu itsellään tuotannontekijäksi, sen tehokas hankinta ja hallinta sekä logistiikka tietoverkoissa ovat tuoneet verkostot yritysten työkaluiksi. Klusterin muodostuminen ja kasvu maailmanlaajuisesti käy nyt nopeammin kuin aiemmin.

Kuinka kotipesäsidonnaisia tai kansainvälistyneitä eri klusterit ovat? Klusterilla on joku maantieteellinen markkina-alue, raaka-aineiden ja panosten hankinta-alue. Klusterin ammattitaitoisella työvoimalla on myös kasvot, kotimaa ja koulutustausta. Tuotekehityksen ja tuotannon verkot on siis kartoitettavissa. Myös strategisen pääoman kotimaa on identifioitavissa. Johdolla puolestaan on omat mielisijaintipaikkansa, jonka sijainnin pysyvyys on mielenkiintoinen tutkimuskohde. Usein jotkut funktiot ovat alueellisesti hyvin keskittyneitä ja pysyviä globaaleissakin klustereissa.

Kansallisvaltioita kiinnostava kysymys on, mitkä tekijät tekevät tänä päivänä maasta klusterin kotipesän. Yhä useammin ne ovat koulutus, tutkimus, riskirahoitus, kehittynyt ict-infra ja henkilöstön viihtyvyyteen vaikuttavat tekijät kuten ympäristö, palvelut, asunnot ja verotus.

Tutkijan tiivistämää

■ Eräässä vanhassa tarinassa myyjä möi isännälle innokkaasti pumppua. Isäntä ei ollut erityisen innokas ja myyjältä loppuivat argumentit – kunnes hän lopulta tokaisi, että kyllähän tuo näyttää käytännössä toimivan, mutta miten mahtaa olla teorian laita.

Metsäklusterissa on vähän samaa ilmiötä. En epäile, etteikö se toimi, mutta teoreettisessa mielessä se on kuitenkin vielä vähintäänkin raakile. Ongelmana on, että se ei ole vallitsevan teorian mukainen. Perusolosuhteissa hierarkia on edullisin ja vallitseva organisaatiomuoto. Verkostot ovat kalliita organisaatioita, mutta on joitakin erityisiä selityksiä siihen, miksi verkostomaiset organisaatiot ovat joissakin tilanteissa tärkeitä ja vallitsevia, taikka niiden merkitys lisääntyy. Näin on etenkin tilanteissa, joissa tarvitaan hyvin voimakkaasti muutoksia. Teoreettisessa mielessä näiden ilmiöiden ymmärtäminen on kuitenkin vielä aivan alkutekijöissään.

Klusteria käytetään usein innolla ikään kuin politiikkasuosituksena. Siihen se ei oikeastaan sovellu. Klusteri on pikemminkin jälkikäteisselitys. Toistaiseksi klusteri on enemmän käytännön havainto kuin teoria. Kuvailevan klusteripyörittelyn sijaan kaipaisinkin vähitellen pääsyä syvemmälle siihen teoriaan, joka selittäisi miksi se toimii.

Juuri tällä hetkellä klusterin syvällisempi merkitys saattaa olla markkinointipuolella. Se onkin erinomaisen hyvä populaarissa mielikuvamarkkinoinnissa. Syvällisessä ja teoreettisessa ymmärtämisessä ainakin itse laittaisin siihen vielä toistaiseksi ison kysymysmerkin.

Samuli Skurnik

Metsäsektori ja suomalainen yhteiskuntasopimus

Vanha, ajankohtainen idea

Mitä yhteiskunta on ja mikä pitää sen koossa? 1600–1700-luvun valistusfilosofien ja 1800-luvun yhteiskuntatieteilijöiden vastaukset tähän kysymykseen rakensivat pohjaa länsimaissa toisen maailmansodan jälkeen koe-tulle pitkälle tasapainoisen ja rauhanomaisen yhteiskunnallisen kehityksen kaudelle.

Mitä he siis sanoivat? Heidän näkemyksen-sä mukaan yhteiskuntaa tarvitaan, jotta sekä yleinen etu että ihmisten vapaus ja tasa-arvo voisivat toteutua. Jos eri ihmisten ja tahojen yksityiset edut saavat yliotteen, häviävät niin yksilöiden vapaus kuin yhteiskunnallinen va-kauskin. Yhteiskunnan yleinen etu vaatii erilisintressien kurissapitämistä ja tasapainotta-mista. Muuten kansalaiset eivät luota yhteis-kuntaan. Juuri luottamus siihen, että yhteis-kunta toimii kaikkien yhteiseksi hyväksi ja että kaikkien panoksella on merkitystä, pitää yh-teiskunnan koossa ja motivoi ihmisiä.

Globalisaation ja markkinaideologian ai-kakaudella nämä kysymykset ovat taas tulleet ajankohtaisiksi, koska erot ja jännitteet yh-teiskuntien sisällä ja välillä ovat kasvaneet. Uutta ja haastavaa on se, että nykytilanteessa

intressien yhteensovittamista tarvitaan myös maailmanlaajuisella tasolla. Riittävästi yhteis-ymmärrystä ei kuitenkaan ole vielä löytynyt kuin yksittäisissä asioissa.

Yhteiskuntasopimuksen ylevä idea intres-sien välisestä harmoniasta ja tästä syntyvästä luottamuksesta on toteutunut vaihtelevasti eri yhteiskunnissa ja eri vaiheissa. Yhteiskun-tasopimuksen synty riippuu muun muassa siitä, onko asetelma sille suotuisa, onko eri osapuolilla tarpeeksi yhteisiä intressejä ja onko heillä kykyä synnyttää niiden pohjalta tilanteeseen sopiva ohjelma tai strategia. So-pimus voi pysyä voimassa, jos eri osapuolet ovat tyytyväisiä sen tuloksiin ja jos sen sisäl-tö on muokattavissa tilanteen muuttuessa.

Kun suomalainen yhteiskunta on pyrkinyt kohti kehitystä ja vakautta viimeisen 150–200 vuoden aikana, metsäsektori on ollut keskeisessä roolissa eri intressien välisessä ta-sapainoilussa. Nykytilanteen hahmottamisen kannalta on kuitenkin tärkeä ymmärtää, että metsäsektorin ja yhteiskunnan suhde Suo-messa on eri aikoina pitänyt sisällään suuria-kin jännitteitä, joiden takia monet tähän suh-teeseen vaikuttavat asiat on pitänyt määritel-lä uudelleen.

Suomalainen yhteiskuntakehitys autono-mian ajasta tähän päivään on jaettavissa yh-teiskunnallisen vakauden ja sen taustatekijöi-den mukaan neljään erilaiseen vaiheeseen, joita esitellään seuraavaksi.

Teollistuminen alkoi

ilman yhteiskuntasopimusta

Metsäsektori ehti nousta suomalaisen talou-den moottoriksi teollisen kehityksen liikkeel-elähdön (1850-luku – 1918) loppupuolella, mutta se oli myös osaltaan syventämässä yh-teiskunnallista jakautumista. Metsäsektori-pohjainen kehitys ei silloisissa oloissa ollut yhteiskunnallisesti kestävällä pohjalla, koska siitä hyötyivät liian harvat ja sen ulkopuolel-le jäi liian moni. Hallinto tuki metsäsektoria monin keinoin, mutta yhteiskuntasopimuk-sen syntymisen kannalta yhteiskunnassa oli liikaa erimielisyyttä. Etenkin juopa osin ulko-maisessa omistuksessa olevan metsäteollisuus-den ja laajan, suurelta osin maattoman maa-seutuväestön kesken oli syvä.

Kansakunnan

— eheyttäminen luo sopimuspohjan

Vasta raju asetelmanmuutos vuoden 1918 jälkeen teki yhteiskuntasopimuksen synnyn mahdolliseksi, jopa välttämättömäksi. Itse näistyneen kansakunnan oli pakko keksiä keinoja vahvistaakseen paitsi taloudellista, myös sosiaalista pohjaansa selviytyäkseen uuden tilanteen synnyttämistä haasteista ja kansalaissodan jättämistä haavoista. Maareformi ja asutuspolitiikka lisäsivät vakautta yhteiskunnassa ja nostivat samalla talonpojat keskeisimmäksi ryhmäksi. Metsäteollisuus muuttui omistukseltaan kotimaiseksi ja oli uusien kilpailuvalttien tarpeessa Venäjän markkinoiden sulkeuduttua.

Uusissa oloissa oli mahdollista synnyttää kompromissi riitaisten agraaristen, teollisten ja valtiollisten intressien kesken. Kaikki osapuolet sekä saivat että menettivät jotain. Maareformi teki suuresta osasta maaseudun asukkaita metsänomistajia, mutta heidän metsissään alkoi yksityismetsäläin (1928) myötä ammattilaisvalvonta. Metsäteollisuus sai tätä kautta varmuuden puunsaannista, mutta metsämaan hankintakielto (Lex Pulkkinen 1925) teki ne riippuvaisiksi maaseutuväestön puunmyynnistä. Valtionhallinto otti tehtäväkseen turvata uuden toimintakuvion sujuvuus ja metsäsektorin kehitys.

Näiden tekijöiden pohjalta 1920- ja 30-luvuilla alkoi muotoutua suomalainen yhteiskuntasopimus. Tässä ”Suomen mallissa” on ollut kyse todellisesta tasapainon hakemisesta ja erillisintressien kurissapitamisestä. Metsäteollisuuden vastapainona on ollut laaja, maatalouteen ankuroitunut pienmetsäomistus ja yhteiskunnan säätely.

Yhteiskunnan poikkeuksellisen laajan tuen ehtona on ollut se, että metsäsektorin toiminta on yhteiskunnan kokonaisedun mukaista. Kaikki keskeiset tahot yhteiskunnassa jatkista sijoittajiin ovat joutuneet eri tavoin osallistumaan Suomen mallin ytimenä toimivaan metsäteolliseen kehittämissprojektiin,

mutta ne ovat myös päässeet osallisiksi projektin hedelmistä.

1950-luvulle asti Suomen mallissa keskeistä oli kansakunnan eheyttäminen ja rakentaminen. Maaseudun, kotimarkkinateollisuuden ja valtionyhtiöiden kehittämistä korostettiin metsäteollisuuden edistämisen rinnalla. Mallilla oli laaja hyväksyntä yhteiskunnassa laajojen, eri aloille, alueille ja ryhmille ulottuvien vaikutustensa vuoksi. Pelkästä harmoniasta ei silti voi puhua: metsänomistajien ja metsäammattikunnan välit eivät olleet parhaat mahdolliset, metsätyön tekijöiden tulo-taso oli heikko ja ammattiliitot olivat kuin lainsuojattomia 1940-luvulle asti.

— Hyvinvointiyhteiskunnan projekti

1950-luvun aikana kävi ilmeiseksi, että metsäteollisuus ei pärjäisi vanhalla strategialla, eikä Suomi halunnut jäädä sivustakatsojaksi läntisen maailman talouden ja kaupan kasvassa kohisten. Vientialojen kasvu- ja kilpailutekijöistä olisi pidettävä huolta samalla kun olisi varauduttava rakennemuutokseen. Suomen mallin sisältöä alettiinkin pian muuttaa suuntaan, josta Levo-Kivirikko ja Uusitalo ovat käyttäneet osuvaa nimitystä ”kiihdytetty modernisaatio.

Pää tavoitteeksi nousivat yhteiskunnan modernisointi ja maan taloudellisen pohjan vahvistaminen ja monipuolistaminen. Tärkeimmäksi keinoksi nähtiin teollisuuden kasvattaminen ja uudistaminen. Niin metsä-, maatalous-, energia- kuin talouspolitiikassa alettiin suosia tuotantopanosten käytön lisäämistä ja tehostamista. Ihmistyövoimaa alettiin korvata koneilla, pääomalla ja energialla, mihin uudistettu verotuskin kannusti. Yhteiskunnallista tasapainoa haettiin ennen kaikkea hyvinvointivaltion kehittämisen avulla. Tämä puolestaan edellytti ammattiliittojen ja maanviljelijöiden nostamista suomalaisen sopimusjärjestelmän täysivaltaisiksi jäseniksi.

Projekti onnistui keskeisissä tavoitteissaan: suomalainen yhteiskunta ja talous uudistui-
vat ja pärjäisivät. Sillä oli kuitenkin kääntö-
puolensa. Se vauhditti rakennemuutosta sekä
yhteiskunnassa, metsäsektorilla että luonnos-
sa. Suomesta alkoi kasvaa urbaani yhteiskun-
ta, metsäsektori muuttui pääoma- ja energia-
valtaiseen, työtä hylkivään suuntaan ja luon-
non käyttö muuttui voimallisemmaksi. Tästä
seurasi, että useimpien suomalaisten elämässä
metsäsektorin vaikutukset ympäristöön ja
metsiin alkoivat 1970-luvulta lähtien olla
yhtä merkitseviä kuin alan suorat tulo- ja
työllisyysvaikutukset.

Haittoja pyrittiin ja myös pystyttiin lievit-
tämään ulottamalla hyvinvointivaltiollinen
koneiston koko maahan sekä aluepolitiikan
ja orastavan ympäristöpolitiikan keinoin. Ko-
timaisen ympäristökritiikin lisäksi Suomen
mallin kannatusta ja toimivuutta alkoivat
kuitenkin murentaa muutkin tekijät: Suo-
men talouden monipuolistuminen, Euroo-
pan integraatiokehitys ja metsäteollisuuden
kilpailutekijöiden muutos.

Suomen sopeuttaminen

— kansainväliseen talouteen

1980-luvun puolivälistä alkanutta uutta vai-
hetta on vielä vaikea arvioida kokonaisuute-
na. Jo pelkästään ilmapiiri Suomessa on vaih-
dellut rajusti 1980-luvun lopun huumasta
1990-luvun synkeisiin lamatunnelmiin sekä
viime vuosien tietoyhteiskuntaylpestelyyn.
Avautumisen ja integroitumisen haaste on
kuitenkin pysynyt koko ajan suurena.

Metsäyhtiöt ovat ottaneet kansainvälisty-
misen haasteen vakavasti ja ne ovat entistä
selkeämmin alkaneet irrottautua Suomesta.
Tehostamalla toimintaansa täällä, siirtämällä
sen painopistettä markkinoiden keskelle ja
kasvattamalla kokoaan fuusioilla ja yritysos-
toilla ne ovat pyrkineet turvaamaan kasvuky-
kynsä ja kilpailuasemansa. 1990-luvun olois-

sa tämä on myös edellyttänyt huomattavia panostuksia ympäristökilpailukykyyn. Kolmen suomalaislähtöisen konsernin on onnistunut kivuta maailman isoimpien joukkoon. Omistukseltaan ja strategialtaan ne alkavat olla melko kansainvälisiä, mutta niiden tuotanto painottuu selkeästi Suomeen, Ruotsiin ja keskiseen Eurooppaan.

Myös Suomi on tehnyt selvän valinnan: integroitumiseen on haluttu osallistua teke-mällä markkinalogiikalle tilaa: ulkomaalais-omistus on sallittu, verotuksella on suosittu sijoitustoimintaa, valtionyrityksiä on yksityis-tetty ja hyvinvointivaltiota on supistettu. Li-säksi yhteiskunta on panostanut osaamiseen sekä etenkin vahvoihin ja nouseviin aloihin. Panostukset ovat kuitenkin olleet aikaisem-paa valikoivampia: joidenkin alojen ja aluei-den on annettu hiippua. Metsäteollisuuden kasvupyrkimyksiä on vielä edistetty, joskin ympäristönormit ja valuuttakurssit määrittä-vät nyt pitkälti EU:n näkökulmasta.

Projekti on ollut monella tapaa suuri ja yl-lättäväkin menestys. Jakamatonta suosiota se ei silti ole missään vaiheessa nauttinut. Ul-koiset tekijät (EU, EMU, markkinavoimat, kansainvälinen kilpailu yms.) ovat ehkä liikaa hallinneet tapaa perustella ja toteuttaa pro-jektia. Suuri osa kansasta ei ole kokenut sitä omakseen. Vaikka projekti on tuottanut pal-jon uutta vaurautta, se on jättänyt ihmisiä ja alueita menestyksen ja osallistumisen ulko-puolelle. Idea kaikkien tahojen mukanaolos-ta niin kakun teossa kuin jaossa on valikoivan menestyksen ilmapiirissä jäänyt paitsioon.

Vaikka kaikki on ulkoisesti edelleen melko hyvin, yhteiskunnassa ja metsäsektorilla eri osapuolten kesken vallitsee kyräilevä, epäluu-loinenkin ilmapiiri. EVA:n äskettäin julkista-man kyselyn mukaan kansalaiset eivät luota siihen, että heidän tärkeinä pitämistään asi-oista ja arvoista pidetään huolta. Luottamus intressien väliseen tasapainoon on heikenty-nyt etenkin 1990-luvun puolestavälistä lähti-en, jolloin globalisaatio on näyttänyt Suo-messakin kääntöpuolensa.

Intressit uudistuvat

Yhteiskuntasopimus Suomen sopeuttamisesta kansainväliseen talouteen on tullut tiensä päähän. Se on purkautunut ei vain kansalais-ten tyytymättömyyden, vaan ennen kaikkea metsäsektorin, yhteiskunnan sekä kansainvä-lisen aselman muutoksen vuoksi.

Yritysten kansainvälistymiseen liitetään usein mielikuva siitä, että yritykset vapautu-vat ahtaista kansallisista raameista ja rajoit-teista. Metsäteollisuuden kohdalla mielikuva on selvästi väärä. Metsäyhtiöt ovat kansainvä-listymisestään huolimatta edelleen vahvasti sidoksissa emämaihiinsa. Asetelma pitää myös sisällään uusia sidoksia.

Metsäteollisuuden toimintatapaa lienee eniten muuttanut se, että aikaisempien koti-maisten edunvalvojien lisäksi toimintaa sääte-levät sijoittajat, kuluttajat, kansalaisjärjestöt, eräät ylikansalliset elimet ja uusien sijainti-maiden tahot. Koska minkä tahansa keskei-sen tahon tyytymättömyys voi vaikuttaa yri-tyksen julkiseen kuvaan ja toimintaan, kaikki tahot on pyrittävä pitämään kohtalaisen tyy-tyväisinä. Puhtaasti sijoittajalähtöinen toi-mintatapa on metsäalalla siksi mahdotto-muus. Varmistaakseen toimintansa sujuvuu-den, pitkäjänteisyyden ja hyväksyttävyyden metsäyhtiön on pyrittävä olemaan myös ym-päristön ystävä, laadukkaiden tuotteiden in-novaattori, reilu puunostaja, hyvä työnantaja ja vastuullinen ”yrityskansalainen”.

Näiden tavoitteiden tasapainottelu ei ole helppoa, mutta se voi viime kädessä olla lii-ketaloudellisesti kannattavaa ja ratkaista kil-pailun erillisten metsäteollisuusmallien välil-lä. ”Lyhytjänteinen” pohjoisamerikkalainen, ”pitkäjänteinen” skandinaavinen ja ”hierark-kinen” aasialainen metsäteollisuuden harjoit-tamisen tapa kilpailevat tästedes paitsi mark-kinoista myös eri tahojen ja maiden hyväk-synnästä. Erityisen tärkeää on, mikä näistä malleista yleistyy kolmannessa maailmassa. Skandinaavinen malli voi olla vahvoilla, mi-käli se ymmärtää korostaa pitkäjänteisyyt-

tään, vastuullisuuttaan ja tasapuolisuuttaan.

1990-luvun vanha, raaka-ainelähtöinen, jatkuviin laajennuksiin ja alhaisen jalostusas-teen tuotteisiin perustuva strategia on joutu-nut väistymään. Metsäyhtiöiden menestys riippuu nykyään ennen kaikkea markkinoi-den tuntemisesta, osaamisesta sekä koko ket-jun hallinnasta. Lisäksi niukkaresurssisuus tuotantoketjussa on tullut tärkeäksi keinoksi pyrkiä kustannussäästöihin, ympäristömyötä-isyyteen ja korkean teknologian profiiliin.

Metsäteollisuuden voimakas kansainvälis-tyminen ei ole tarkoittanut tuotannon pie-nentymistä Suomessa, vaan se on kasvanut ennätysmittoihin. Määrällisen kasvun rajat ovat tulleet vastaan, mutta muuten Suomi on edelleen kilpailukykyinen toimintaympäristö metsäklusterille. Suomessa olevan osaamisen ja yhteiskunnan toimivuuden takia met-säklusterin eri osien toimintaa tulee jatkossa-kin olemaan maassa paljon.

Metsäsektorin merkitys viennissä, työllis-täjänä ja alueellisen tasapainon ylläpitäjänä on sen sijaan pienentynyt paljon. Kun Suo-men talous lisäksi on monipuolistunut ja pe-rustuu entistä enemmän osaamiseen, yhteis-kunnan ja metsäsektorin suhde on muuttu-massa väljempään, vähemmän dramaattiseen suuntaan. Tämä ei tarkoita, etteikö suomalai-sella yhteiskunnalla ja metsäsektorilla enää olisi yhteisiä intressejä tai etteivät ne vaikut-taisi toisiinsa. Vaikka yhteiskunta ja metsä-sektori eivät enää olekaan ”ainoita toisilleen”, on niiden välillä runsaasti uusia ja vanhoja si-doksia, odotuksia ja tarpeita.

Metsäteollisuus arvostaa Suomessa erityi-sesti osaavaa työvoimaa, yhteiskunnan toimi-vuutta ja alan saamaa moninaista tukea kehi-tysponnisteluihinsa. Nämä ”saavutetut edut” eivät ole jatkossa itsestäänselvyyskiä. Niin valtion kuin muidenkin tahojen metsäteolli-suudelle antama tuki on vastikkeellista: tukea annetaan suhteessa metsäsektorin aikaansaa-miin myönteisiin vaikutuksiin. Metsäteolli-suuden olisikin syytä tarkoin miettiä millai-silla näkyvillä toimenpiteillä se voisi osoittaa

välittävänsä Suomesta ja suomalaisista. Eri-tyistä merkitystä tällä olisi syrjäiselle maaseudulle ja puunkorjuun ammattilaisille.

Toinen ajankohtainen kysymys metsäteollisuudelle on, miten se pystyy kehittymään innovatiivisempaan, kuluttajia puhuttelevaan, niukkaresurssiseen ja yhä ympäristöystävällisempään suuntaan. Ilman tällaista kehitystä alan saattaa olla yhä vaikeampi saada työvoimaa, pääomaa, asiakkaita ja hyväksyntää. Tässäkin aloitteellisuus olisi paikallaan.

Yhteiskunnalla liittyy metsäsektoriin edelleen monenlaisia intressejä. Metsäsektori edustaa yhteiskunnalle edelleen Suomen talouden vankkaa perustaa, jonka toivotaan säilyvän ja vahvistuvan. Lisäksi metsäsektorin synnyttämällä tulo- ja työllisyysvaikutuksilla on edelleen sekä kansantaloudellista, alueellista ja sosiaalista merkitystä. Yhteiskunnan näkökulmasta metsäsektorin ja koko talouden heikko työllistävyys on kuitenkin ongel-

ma, sillä se heikentää vakautta ja mahdollisuuksia satsata uusiin tarpeisiin.

Yhteiskunnan on myös ratkaistava, miten toimia yhä tärkeämmäksi kasvavan ilmasto-työvästään suhteen. Metsäklusterin yritykset ovat maailmalla tunnetuin osa Suomea, joten niiden maine on tärkeää Suomen imagon ja muun talouden kannalta. Yhteiskunnan intressissä siis on, että maailmalla suomalaista metsäklusteria pidetään modernina, vastuullisena ja esimerkillisenä toimijana.

Kohti ”vastuullisen menestyksen” projektia?

Metsäsektori ja yhteiskunta joutuvat joka tapauksessa ottamaan kantaa yllä esiteltuihin asioihin ja kysymyksiin. Niiden pohjalta on

kuitenkin myös rakennettavissa uusi yhteinen strategia, joka huomioi yhteiskunnan ja metsäsektorin erilaiset tarpeet sekä uuden kansainvälisen tilanteen asettamat haasteet. Paljon riippuu siitä, pystytäkö eri tahot näkemään oman toimintansa ja kokonaistilanteen muustakin kuin lyhytjänteisen oman edun tavoittelun perspektiivistä.

Uuden strategian lähtökohtana on, että vanha volyymituotantoa suosiva strategia ei toimi sen enempää metsäteollisuuden kuin yhteiskunnankaan kannalta. ”Kiikahdytetty modernisaatio”, jonka myötä työvoimaa korvattiin koneilla, pääomalla ja energialla, on tehtävänsä täyttänyt ja muuttunut vaikutuksiltaan kielteiseksi myös yritysten kannalta. Esimerkiksi halpa, runsas sähkö lisäydinvoiman muodossa ei nykyoloissa lisää metsäteollisuuden investointeja Suomeen eikä paranna sen kilpailukykyä, vaan voi jopa muodostua merkittäväksi imago-riskiksi.

OSANOTTAJILTA OPITTUA:

Etujen yhdistyminen ydinkysymyksenä

■ Pohjimmiltaan suomalaisen metsäklusterin tulevaisuudessa on kysymys siitä, miten yritysten ja Suomen edut yhdistyvät. Tällä hetkellä suomalaisten metsäyhtiöiden ja metsäklusterinkin tuotannosta 60 % on Suomen ulkopuolella. Toisaalta asia voidaan nähdä niinkin, että tuotannosta 40 % – eli ylivoimaisesti suurin osa – on Suomessa. Seuraavana maana on Saksa 15 % osuudella.

Pääomamarkkinoilla on viime viikkoina nähty jotain uutta. Metsäteollisuutta tai metsäklusteria moitittiin ennen sykliseksi, mutta nyt esimerkiksi IT-alaan verrattuna metsäteollisuuden ennallistettavuus on parempi ja kulku vakaampaa. Tämä uusi tilanne saattaa osoittautua meille positiiviseksi.

Suomessa metsäteollisuuden tuotanto – siis tonneja ja kuutioita – kasvoi 90-luvulla noin 3,5 % vuodessa. Jos tästä 15 vuotta eteenpäin kasvu olisikin 2 %, mikä ei kuulosta prosenttimääränä sinänsä kovin suurelta,

tulee jo puun niukkuus eteen. Puuta pitäisi tuoda vuonna 2015 20 miljoonaa kuutiometriä, ja myös Suomesta löytyä 5 miljoonaa kuutiometriä lisää puuta vuodessa. Vain silloin voisi tämä tällainen kasvu volyymillisesti olla mahdollista – toki edullisia energiapoliittisia ratkaisuja edellyttäen. Metsäklusteri tai metsäteollisuuden harjoittaminen Suomessa on vähän kuin pyörällä ajoa. Jos kasvu kokonaan pysähtyy, silloin myös muita negatiivisia vaikutuksia alkaa esiintyä. Tarvitsemme kestävää ja hyvää kasvua.

On selvästi näkyvissä merkkejä, että Suomesta voisi erityisesti koulutuksen takia tulla

ainakin eurooppalainen, jolle globaali osaamiskeskus. Suomessa valmistuu vuosittain satoja akateemisia metsäklusterin ammatteihin, kun taas esimerkiksi Saksassa ja Englannissa alan insinöörikoulutuksen lakkauttamista mietitään hakijoiden puutteen vuoksi. Tässä Suomella on selkeä suhteellinen etuasema. Sen hyödyntäminen lähtee siitä, miten painaminen, pakkaaminen, puusta rakentaminen ja mahdolliset uudet tuotteet kehittyvät.

Positiiviseen kehitykseen on mahdollisuuksia. Risto Seppälän tutkimusta tulkittiin mielestäni lehdistössä liian negatiivisesti. On oikein, että rehellinen tutkija tuo esiin erilaisia uhkia, mutta vain ne pääsivät mediassa esiin. Metsäklusterilla on oleellisen hyvät mahdollisuudet sovittaa Oy Suomi Ab:n ja toimialan yhteisiä intressejä.

Pertti Laine

Tärkeintä olisi kuitenkin talouden ohjauksen muutos. Verotuksella ja muilla kannustimilla olisi suositava työvoiman käyttöä, innovaatioiden synnyttämistä ja energian käytön vähentämistä. Tämä olisi oleellista kolmesta syystä. Inhimillinen osaaminen alkaa olla niukin ja arvokkain tuotannontekijä. Kansalaisten osallistuminen työn kautta yhteiskuntaan on paras tapa lisätä vakautta ja luottamusta. Rohkea edelläkävijyys ympäristöasioissa voisi muodostaa merkittävän kilpailuvaltin suomalaiselle metsäteollisuudelle. Se voisi sekä nostaa ja monipuolistaa Suomen

kansainvälistä profiilia että piristää lukkiutunutta kansainvälistä ympäristökeskustelua.

Uuteen tilanteeseen sopisi yllä luonnosteltu “vastuullisen menestyksen projekti”. Se tähtäisi Suomen ja metsäklusterin menestykseen sellaisin toimin, jotka tekisivät toiminnan pitkäjänteisyydestä ja vastuullisuudesta keskeisen kilpailuvaltin. Historian valossa Suomella ja metsäsektorilla voisi olla siihen hyvät edellytykset; “Suomen mallissa” voi nähdä paljon eri intressien välisen tasapainon elementtejä. Uutta tietenkin on, että vastuullisuuden olisi koskettava toimintaa niin tääl-

lä kuin muuallakin, sekä ihmistä että luontoa. Tämä edellyttäisi aktiivisuutta kansainvälisillä foorumeilla, jotta Suomen ja suomalaisyritysten omaksumat yhä vastuullisemmat toimintatavat tulisivat kansainväliseksi käytännöksi.

Donner-Amnell, J. 2000. Suomen metsäteollisuuden muodonmuutos? Alue ja ympäristö 29(2): 4-22.
Levo-Kivirikko, A. & Uusitalo, P. 1999. Työllistävä verotus. Yliopistopaino, Helsinki.

■ Tulevaisuutta emme tiedä, siihen voimme varmasti vaikuttaa ja entistä aktiivisemmalla toiminnalla voimme sitä jopa muuttaa. Siihen pystyvät parhaiten toimijat, joilla on taloudellista ja poliittista painoarvoa.

Suomalaisen metsäklusterin toimijat ovat ainakin tähän asti hyötynet klusterissa mukana olemisesta ja näin ollen klusterin kilpailukyky on parantunut. Mutta varsin perustellusti voidaan todeta, että nykyinen metsäklusterimme on oleellisesti vähemmän Suomi-keskeinen kuin aiemmin. Vaikka markkinat ovat aina olleet kaukana, nyt myös investoinnit suuntautuvat muualle. Tämä väistämättä johtaa paineeseen siirtää päätöksentekokin muualle. Suuremmat yritykset ovat otaneet päätehtäväkseen osakkeenomistajiensa edun maksimoinnin. Tämä varmasti omalta osaltaan myös aiheuttaa eri osa-alueiden välisen synergia-etujen etsimisessä ongelmia.

Metsäteollisuuden edut eivät siten välttämättä ole enää yhtäläiset Suomen metsätalouden tai Suomen kansallisten etujen kanssa. Voikin kysyä, onko suomalaista kansallista metsäklusteria enää olemassa.

Metsäklusterin menestystarinoita tulee etsiä nykyrakenteita uudistamalla. Juuri tässä – kehittyessään nimenomaan osaamis- ja tulevaisuushakuisiksi – suomalainen metsäklusteri on ollut erinomaisen hyvä. Tänä

OSANOTTAJILTA OPITTUA:

Metsänomistajan mietteitä

päivänä meillä valmistetaan erittäin paljon osaamista vaativia tuotteita. Metsänomistajille ja metsätaloudelle onkin tuhannen euron kysymys, jatkuuko tämä menestystarina, vai alkaako tästä ennustettu rapautuminen. On hyvä muistaa, että metsänomistajat tekevät investointipäätöksiä jopa 80 vuoden päähän.

Tarvitsemme tutkimusta ja koulutusta, johon meillä jo tänä päivänä panostetaan varsin paljon, joskaan ei nyt ihan kahta kertaa enempää kuin Euroopassa keskimäärin. Tutkimukseen ja koulutukseen panostettaessa ei kuitenkaan saisi unohtaa rahallista panostusta metsätalouden infrastruktuuriin ja kestävään metsätalouteen.

On väitetty, että investoinnit Suomen metsätalouteen eivät ole olleet kannattavia. Metsätalouteen on Suomessa panostettu noin 29 miljardia markkaa 1950-luvulta 1990-luvun puoliväliin. Laskelmien mukaan tällä panostuksella on saatu noin 10 miljoonan kuutiometrin kestävä hakkuusuunnitteeseen lisäys. Tästä panostuksesta metsänomistajat ovat maksaneet yli puolet. Tähän puumäärään pe-

rustuva lisäys toimialan kokonaistuotannossa on jopa 14 miljardia markka vuodessa. Työpaikkoja se on tuonut 15 000 lisää. On vaikea kuvitella, mikä investointi olisi ollut kansantalouden kannalta parempi.

Nykytilanteessa kansainvälisellä metsäteollisuudella ei näytä olevan puusta pulaa. Kuitenkin metsätalouteen kohdistuu varsin ristiriitaisia vaatimuksia: entistä enemmän suojelua ja entistä enemmän puun tuotantoa. Näiden yhteensovittaminen on aikamoinen tehtävä. Puunkasvatuksessa malliksi on annettu puuplantaasi-talous. Se ei valitettavasti meillä onnistu. Suomessa monimuotoisuus turvattava talousmetsissä ja riittävillä suojeluverkostoilla. Suojelutavoitteiden tulee perustua eliöiden elinympäristövaatimuksille ja suojelun tulee kohdistua vain kaikkein arvokkaimmille alueille.

Seppälän raportissa (s. 22-25) Suomen vahvuudeksi nähdään kestävä metsätalous, mutta heikkoudeksi puun hinta. Onko metsien kestävä käyttö todellakaan mahdollista ilman toimivia puumarkkinoita, kestävää kantohintaa ja metsällistä infrastruktuuria? Metsänomistajana haluankin muistuttaa, että kyllä Mersu on aina ollut Ladaa kalliimpi.

Olavi Peltola

Metsien ja puun säilyminen kansantaloutemme tukipilarina on perustunut siihen, että kulloisillekin tuotteille ja käyttömuodoille on ollut riittävä kysyntä. Tärkeää on ollut myös se, että yhteiskunta on monin tavoin tukenut metsäalaa ja luonut edellytyksiä sen hyvinvoinnille. Viime kädessä menestys on kuitenkin ollut kiinni siitä, että alalla on ollut rohkeita yrittäjiä ja hyvin hoidettuja yrityksiä. Vaikka joissakin tapauksissa yrittäjät ovat tulleet muualta ja tuoneet osaamisen mukanaan, yritysten kotipesä ja kehitystoiminta sekä yleensä myös toiminnasta syntyneet tulot ovat pysyneet Suomessa. Metsäalan yritysten etu ja Suomen etu ovatkin tähän asti kohdanneet molempia osapuolia hyödyttävällä tavalla.

— Toimintaedellytykset muuttumassa

Osa Suomen metsäklusterin tähänastisen menestyksen kulmakivistä on nyt joko kokonaan murentunut tai niiden merkitys on olennaisesti muuttunut. Nykyisten tuotteiden kysynnän kasvu päämarkkina-alueillam-

me ja meidän kannaltamme tärkeimmissä tuotteissa on hidastumassa, kauempana tulevaisuudessa eräissä tuotteissa jopa ehkä romahtamassa. Tulevaisuudessa kovin kilpailu käydään muihin raaka-aineisiin, materiaaleihin ja toimintatapoihin perustuvien tuotteiden kanssa eikä niinkään puupohjaisten tuotteiden kesken.

Suomessa puun käyttö suhteessa hakkuumahdollisuuksiin on tehokkaampaa kuin juuri missään muussa maassa. Raaka-ainekatto onkin siksi lähellä: jo nykyisten tuotantolaitosten toimintaa tehostamalla päädytään ilman raakapuun tai sellun lisätuontia nopeasti tilanteeseen, jossa puun kysyntä ylittää puun tarjonnan. Kuusen poistuma on jo osassa maata suurempi kuin kasvu.

Suomen metsäteollisuuden käyttämä energia on ollut edullista verrattuna esimerkiksi keskieuroppalaisiin kilpailijoihin ja myös puun hintaan. Nämä hintasuhteet ovat vaikuttaneet Suomen metsäteollisuuden tuoterakenteeseen. Sähkön hinta on nyt yhtenäistymässä ja metsäteollisuutemme aiempi kilpailuetu siltä osin katoamassa.

Suomen metsäteollisuuden tuotantokoneisto on pitkään ollut erittäin iskukykyinen.

Jos mahdollisuudet tuotantokapasiteetin kasvattamiseen heikkenevät ja uusien laitosten rakentaminen käy epätodennäköiseksi, tuotantokoneisto ikääntyy. Uhkana on silloin tuotantolaitosten vähittäinen näivettyminen.

Metsäklusterilla oli pitkään erityisasema talouspolitiikassa, koska se oli Suomen talouden lähes ainoa veturi. Taloudellisen merkityksen vähenemisen mukana myös poliittinen painoarvo on pienentynyt. Ilman EMU:un liittymistäkin metsäklusterin vaikutus valuuttakurssipolitiikkaan olisi hävinnyt.

Metsäklusterin toimintaedellytysten muuttumiseen viittaa sekin, että klusterin ulkokehät, erityisesti konepajat, kemianteollisuus ja palvelut ovat viime vuosikymmenien aikana kasvaneet nopeammin kuin metsätalouden ja metsäteollisuuden muodostama ydin, jossa varsinkin metsätalous on kasvanut hitaasti. Koko klusterille tunnusomaista on se, että tuotteiden yksikköhinnat ovat jatkuvasti laskeneet, ja näin ennustetaan käyvän myös vastaisuudessa. Tämän perusteella metsäklusteria voidaan luonnehtia tyypilliseksi tarjontalähtöiseksi toimialaksi, jossa päästrategiana on pyrkiminen kustannusjohtajuuteen.

Onko metsäklusterilla tulevaisuutta?

Yritysten ja klusterin edut eriytymässä

Metsäala ei ole ensimmäistä kertaa tilanteessa, jossa sen toimintaedellytykset ovat selvästi muuttuneet. Edellisen kerran näin oli 1970-luvun jälkipuoliskolla. Silloin havaittiin, ettei metsäsektorin kannattava kasvu enää voinut nojata pelkästään kotimaisen puun käytön lisäämiseen ja metsäteollisuuden perustuotantoinvestointeihin, kuten oli tapahtunut sotien jälkeisenä aikana. Tähän haasteeseen metsäteollisuus on viimeisen kahden vuosikymmenen aikana vastannut investoimalla voimakkaasti pitkälle jalostettuihin paino- ja kirjoituspapereihin, toteuttamalla yritysfuusioita, kansainvälistymällä sekä valtaamalla uusia markkinoita.

Samoilla eväillä yritykset voivat menestyä tulevaisuudessakin. Se edellyttää kuitenkin, että investointien painopiste on muualla kuin Suomessa, jolloin suomalaisten yritysten menestyminen ei vielä takaa Suomessa sijaitsevan metsäklusterin hyvinvointia. Tässä suhteessa olemme tulleet aiemmasta poikkeavaan tilanteeseen. Metsäklusterimme keskeiseksi kysymykseksi nouseekin se, sijaitseeko Suomessa vain kansainvälistyneiden yritysten tuotantolinjoja vai onko täällä myös tuotekehitystä ja teknologisia osaamiskeskittymiä.

Globalisaatio on ollut tärkein tekijä siinä, että suomalaisten yritysten ja Suomen metsäklusterin edut eivät enää ole yhtenevät kuten ennen, jolloin yritysten menestys takasi myös kansallisen klusterin menestyksen. Toisin päin riippuvuus kyllä toimii: hyvinvoiva metsäklusteri on merkki siitä, että täällä toimiville yrityksille on onnistuttu luomaan riittävät toimintaedellytykset, joista tuoreiden tutkimusten mukaan tärkeimpiä ovat osaaminen ja hyvä infrastruktuuri.

On aivan ilmeistä, etteivät puuraaka-aine ja aineelliset resurssit yleensä enää vastaisuudessa ole tärkein peruste edes nykyajaisen metsäteollisuuden sijainnille Suomessa. Suomalaiset yritykset ovatkin irtautumassa riippuvuudesta kotimaisesta raaka-aineesta.

Teollisuuspuuta maailmassa riittää, emmekä itse asiassa ole kilpailumielessä vielä todella tehneet tuttavuutta nopeakasvuisista istutusmetsistä tulevan puun kanssa. On ennustettu, että viidenkymmenen vuoden kuluuttua puolet maailman teollisuuspuusta on peräisin nopeakasvuisista metsistä, joissa puun tuotannon ja korjuun kustannukset ovat olennaisesti alemmat kuin meillä. Tällä hetkellä näiden metsien osuus käytetystä teollisuuspuusta on vain kymmenen prosenttia.

Uusia tuotteita tarvitaan

Siitäkin huolimatta, että metsäklusterin yritykset voivat menestyä kokoaan kasvattamalla ja siirtämällä tuotantoa lähemmäksi markkinoita tai edullisten tuotantontekijöiden alueille, hyvätkin tuotteet saavuttavat elinkaarensa lopun. Tuotteita onkin kehitetty ja prosesseja paranneltu. Periaatteena on yleensä ollut "nopeampaa ja leveämpää".

Tulevaisuus voi kuitenkin tuoda tullessaan epäjatkuvuustilan, jollaisiin varautuminen edellyttää aiemmasta poikkeavia visioita ja voimavarojen suuntaamista kokonaan uusille alueille. Paperilaatujen kehittäminen on tärkeää, mutta se ei riitä. Tarvitaan myös puun ja metsän entistä monipuolisempaa hyödyntämistä. Puun erinomaiset ominaisuudet ovat olleet vajaakäytössä. Sama vajaakäyttö koskee metsiä, kun tarkastelu ulotetaan muuhunkin kuin vain puuntuotantoon.

Uusien metsäklusterin tuotteiden kehittäminen on tietysti ennen kaikkea yritysten harteilla, mutta uusista tuotteista ja liikeideoista hyötyy myös suomalainen yhteiskunta. Nokian voittokulku osoittaa, mitä kehityksen oikea arviointi ja resurssien rohkea suuntaaminen uuteen voivat merkitä koko kansantaloudelle. Nokian esimerkki kertoo lisäksi sen, että yhteiskunnan kannattaa sijoittaa uusien liiketoiminta-alueiden perusedellytysten luomiseen, ennen kaikkea tutkimukseen ja

Markku Kosonen,
Samuli Skurnik ja
Olavi Peltola.

muuhun tuotekehitystä palvelevaan toimintaan. Kun riittävä osaamisperusta on olemassa, yritykset vastaavat itse alan tutkimuksesta ja tuotekehityksestä.

Kemiassa mahdollisuuksia

Metsäklusterin yritysten keskittyminen ydin toimintoihin on merkinnyt monien toimintojen ulkoistamista ja muuttumista alihankinnoiksi. Siksi yritykset ovat saattaneet luopua myös uusista liiketoimintamahdollisuuksista. Kemianteollisuus on tästä ehkä selvän esimerkki. Puun kemianteollinen hyödyntäminen tarjoaa pitkällä aikavälillä suuria mahdollisuuksia esimerkiksi elintarvike- ja lääke-teollisuudessa. Lisäksi puusta pystytään valmistamaan lähes kaikkia niitä tuotteita, jotka tällä hetkellä perustuvat fossiilisiin raaka-aineisiin.

Eljas Pohtila, Hannu Vesa, Armi Korkeaniemi, Håkan Nystrand, Johnny Åkerholm, Juhani Karvonen, Ilkka Pöyhönen ja Raimo Tammilehto.

Puun kemiallinen uushyödyntäminen tulisi alkuvaiheessa liittää olemassa olevien prosessien sivuvirtojen jalostusarvon nostoon. Tällä hetkellä pääosin lämpöenergiaksi poltettu mustalipeä sisältää merkittävän kemianteollisen raaka-ainevarannon. Myös puujätteet soveltuvat kemikaalien ja biopolttoainelaiden valmistukseen.

Puusta valmistettavat kemianteollisuuden tuotteet eivät muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta pysty vielä taloudellisesti kilpailemaan öljystä ja maakaasusta valmistettujen tuotteiden kanssa. Tilanne muuttuu kuitenkin koko ajan puulle edullisemmaksi, koska tarve kehittää uusiutuviin luonnonvaroihin pohjautuvaa tuotantoa tulee entistä tärkeämmäksi. Tulevaisuuteen katsovat yritykset ovatkin alkaneet varautua tähän. Mm. eräät öljy-yhtiöt ovat jo jonkin aikaa investoineet puuntuotantoon.

Ei näytä todennäköiseltä, että nykyiset metsäteollisuusyritykset olisivat hyödyntämässä kemianteollisuuden mahdollisuuksia. Tämä kehityssuunta raivaa tilaa kemian jätteenkäsittelyn tulolle metsäklusterin sisälle. Näiden yritysten mahtavat finanssiresurssit yh-

dessä biotekniikan ja geeniteknologian osaamisen kanssa muodostavat yhdistelmän, joka voi mullistaa puunjalostuksen kehitysnäkömät paitsi muuttamalla nykyisiä prosesseja myös tuomalla markkinoille aivan uusia puuhun perustuvia tuotteita. Toistaiseksi menestystarinoita on kylläkin ollut verraten niukalti, mutta tutkimukseen ja tuotekehitykseen ei olekaan investoitu samalla tavalla kuin esimerkiksi öljypohjaisissa tuotteissa.

Puutuotteilla potentiaalia

Puuraaka-aine tarjoaa paljon käyttämättömiä mahdollisuuksia myös puutuotteissa. Tähän asti puutuoteteollisuus on meillä Suomessa ollut vahvasti massa- ja paperiteollisuuden syleilyssä. Vasta 1990-luvulla alettiin kiinnittää vakavaa huomiota sen kehittämiseen. Vaikka tulokset eivät vielä ole olleet kovin näkyviä, on osaamisperusta nyt paljon vahvempi kuin aiemmin. Jopa suuret, pääosin paperiteollisuuteen keskittyneet yritykset, näyttävät olevan kypsiä puutuoteteollisuuden

itsenäiseen kehittämiseen. Vielä vain vähän aikaa sitten niiden strategioissa esim. sahateollisuus nähtiin lähinnä vain raaka-aineen hankkijana puumassateollisuudelle.

Puutuoteteollisuudella on ongelmia sekä tuotteissa että markkinoilla, joilla puu on pärjännyt huonosti muiden materiaalien kanssa. Suomessa puutuoteteollisuus on edelleen vahvasti sahataravavetoista, vaikka raaka-aineen saanti on uhattuna ja sahataravan kilpailukyky voi vastaisuudessa olla heikko esimerkiksi puukomposiitteihin verrattuna. Menestyvä puukomposiittituotantokin edellyttää vielä huomattavaa panostusta tutkimukseen ja tuotekehitykseen. Puutuotteista puuttuvat mm. korkealaatuiset rakennusten sisä- ja ulkoverhouslevyt.

Puutuoteteollisuuden kehittäminen kasvualaksi ei kuitenkaan onnistu pelkästään uusien tuotteita ja prosesseja kehittämällä. Olenaisia muutoksia tarvitaan myös niihin järjestelmiin, joiden välityksellä puutuotteiden käyttöä saadaan lisätyksi rakentamisessa ja sisustamisessa. Esimerkiksi betoniin ja teräkseen verrattuna puutuotteiden teollisuusstandardit ovat heikosti kehittyneet. Niinpä mm. rakennusten suunnittelussa vaille riittävää spesifiointia jäänyt puutuote häviää usein jo alkumetreillä muille materiaaleille, vaikka se käyttööminaisuusiltaan sinänsä olisi hyvin kilpailukykyinen.

Kehittyneet standardit eivät olisi tarpeen pelkästään kustannuskilpailukyvyn kannalta, vaan ne auttaisivat myös parantamaan puutuotteiden laatua. Standardeja ei kuitenkaan synny, elleivät tuottajat kykene yhteistyöhön. Tähän asti se on ollut vaikeaa jopa yhden maan rajojen sisäpuolella puhumattakaan yhteisten etujen ajamisesta koko Euroopassa, jossa puutuoteteollisuus voi kasvaa merkittävästi vain voittamalla alaa muilta materiaaleilta.

Verkostoituneiden ja nopealiikkeisten pienten tuottajien lisäksi puutuoteteollisuudessa tarvitaan myös nykyistä suurempia yrityksiä. Käyttämällä hyväksi mittakaavaetuja

puutuoteteollisuuteen erikoistuneet suuryritykset voivat vallata markkinaosuuksia muita materiaaleja käyttäviltä yrityksiltä. Suomalainen paperiteollisuus on käyttänyt suurtuotantokonseptia menestyksellisesti jo pitkään.

Onko metsäklusteria olemassa?

Määritelmän mukaan metsäklusteri on puun jalostamisen ympärille rakentunut kokonaisuus, jossa yritykset ovat eri tavoin yhteistyössä kilpailusuhteessa keskenään. Yhteistyötä korostaen nimestä on tehty metsäalan iskuna, jota suomalaisin voimin on markkinoitu ulkomaita myöten. On kuitenkin syytä kysyä, toimiiko metsäklusteri myös todellisessa elämässä vai onko se vain tilastokäsite.

Yritysten näkökulmasta metsäklusteri tuskin on mikään tietoinen tavoite. Yritykset pyrkivät erilaisiin alliansseihin toistensa kanssa vain silloin, kun niiden etu sitä vaatii. Tu-loksena voi tietysti kansantalouden tasolla olla kokonaisuus, joka näyttää määritelmän mukaiselta metsäklusterilta.

Tällä hetkellä metsäalan yritykset tuntuivat toimivan enemmän keskinäisen kilpailun kuin vuorovaikutteisen yhteistyön pohjalta. Metsäteollisuuden ja sen laitetoimittajien liitto on löyhä kaikista juhlapuheista huolimatta, ja jopa metsäteollisuuden sisällä yritysten yhteistoiminta on vähäisempää kuin aiemmin. Myös globaali yhteistyö ja edunvalvonta on heikkoa verrattuna moniin muihin toimialoihin. Onkin ilmeistä, että olemassa olevat järjestörakenteet ovat remontin tarpeessa.

Aito metsäklusteri edellyttää sitä, että yhteiskunta pyrkii klusterin muodostumiseen tietoisesti luoden edellytykset sen menestykselle. Ellei aitoa metsäklusteria synny, muut klusterit korvaavat sen. Nykyisen metsäklusteriksi nimetyn kokonaisuuden osat voivat silloin toimia esimerkiksi kemian, informaatioteollisuuden sekä rakentamisen ja sisustamisen, jopa matkailun klustereissa.

Markku Rauhalahi, Matti Niemi, Markku Kosonen, Liisa Mäkipärvi, Pertti Laine ja Ilmari Peltola.

Tulevaisuus osaamisen varassa

Suomessa metsäklusteri sijoittaa tutkimukseen ja tuotekehitykseen enemmän kuin kilpailijat, mutta vain murto-osan siitä mitä esimerkiksi elektroniikkateollisuus. Huolestuttavaa on erityisesti se, että metsäteollisuusyritysten tutkimus- ja kehityskustannukset suhteessa liikevaihtoon ovat nyt selvästi pienemmät kuin kaksi vuosikymmentä sitten. Tulevaisuuden rakentaminen edellyttää kuitenkin rohkeaa panostamista uuden etsintään. Tätä uutta on syytä hakea myös perinteisten tuotteiden ja nykyisten liiketoimintakonseptien ulkopuolelta. Kemiaanteollisuus ja puukomposiitit ovat hyviä esimerkkejä.

Panostamalla radikaaleihin tuoteinnovaatioihin ja uusien tuotteiden kehittämiseen metsäklusteri voisi muuttua nykyisestä pääosin tarjontalähtöisestä toimialasta aidoksi kysyntälähtöiseksi toimialaksi. Kustannusjohtajuuteen pyrkivä strategian rinnalla vahvistuisi silloin tuotedifferointiin ja erikoistumiseen tähtäävä strategia.

Ellei tutkimus- ja kehityspanosta saada lisäyksi, on vaarana, että innovaatiot tehdään

ja hyödynnetään muualla ja Suomeen jäävät vain ikääntyvät tuotantolaitokset. Tällaiset näköalat eivät varmasti ilahduttaisi sijoittajia, jotka eivät muutenkaan ole olleet erityisen innostuneita metsäklusterin yritysten osakeista. Vielä vähemmän taantuva teollisuudenala kiinnostaisi hyviä työntekijöitä ja innostaisi yrityksiä investoimaan tänne, jolloin jouduttaisiin kuihtumiskiarteeseen.

Metsäklusterin tutkimus- ja kehityspanoksen kaksinkertaistaminenkin olisi tuotannon ja erityisesti yrityskauppojen kautta toteutuneiden finanssi-investointien rinnalla varsin vähäinen panostus. Se voisi kuitenkin sijoittajien silmissä olla signaali, joka saisi pörssikurssit pysyvälle kasvu-uralle. Sen varaan voitaisiin myös rakentaa paljon kaivattu hyvä tarina, jolla metsäklusteri kilpailisi menestyksellisesti työvoimasta muiden toimialojen kanssa.

Seppälä, R. (toim.) 2000. Suomen metsäklusteri tienhaarassa. Metsäalan tutkimusohjelma WOOD WISDOM. Helsinki.

Mielikuvilla matkailua

■ Matkailu- ja elämysteollisuus on mainittu yhtenä mahdollisuutena muuttaa metsäluonto rahaksi. Perinteinen metsätalous Etelä-Suomessa tuottaa nettotuloja hehtaaria kohti noin 1 000 mk. Jos joltakulta matkailuyrittäjältä tai elämyksen tarjoajalta yritettäisiin saada jokaista metsähehtaaria kohden 1 000 mk, niin se tuntuu aika epätoivoiselta.

Puuntuotannon vaihtoehtoista taloudellisesti paras vaihtoehto tällä hetkellä on vuokrata maat metsästykseseen. Ahneimmat maanomistajat saavat noin 3 mk hehtaarilta. Hirvenlihakiloa kohden se merkitsee 5 mk. Puuntuotantoon verrattuna tämä on vähän. Suuruusluokat onkin hyvä pitää mielessä. Tältä kannalta ajatukset siitä, että matkailu- ja elämysteollisuus voisi olla taloudellinen vaihtoehto metsänomistajalle Suomen oloissa, ovat vähintäänkin ennenaikaisia.

Entä onko matkailu- ja elämysteollisuuden muuttaminen rahaksi metsäteollisuuden tai perinteisen metsätalouden vastapainona ollenkaan mahdollista ilman, että puututaan jokamiehen oikeuteen? Sitä mukaa kun me menemme kohti Euroopan liittovaltiota on mahdollista, että pohjoismaista jokamiehen oikeutta lievennetään keskieurooppalaiseen suuntaan, jossa omistusoikeuden vahvuus on kaikista puheista huolimatta suurempi kuin meillä perinteisesti. Mahdammeko me haluta sitä? Minusta tuntuu, että Pohjoismaiden kansojen enemmistö ei halua muuttaa tätä asiaa rahaksi, vaan mieluummin itse käyskentelee metsissä korvauksetta. Vastavasti metsänomistajan talous ei hyödy matkailu- ja elämysteollisuudesta, eikä sen intressien varjolla voi ottaa lisäkustannuksia tai tinkiä perinteisen metsätalouden tuotoista.

Matti Kärkkäinen

Suunnittelijan suoraa puhetta

■ Edustan mekaanisen puunjalostuksen parissa toimivaa suunnittelua, joka pyrkii luomaan puutuotteille immateriaalista sisältöä. Kuka minua pakottaisi suunnittelemaan entistä enemmän hyviä tuotteita, jotta vientituloja saataisiin lisää?

Yhtäältä tuntuu hyvältä, että eri tahojen – ministeriöitten, tutkijoiden, laitoksien – edustajia on auttamassa minua tässä työssä. Toisaalta tällainen tukijoiden divisioona ympärilläni myös ahdistaa, jokainen kun haluaisi auttaa minua kaikissa niissä projekteissa, joita Suomessa tehdään.

Huoli jalostusasteen nostosta sävyttää suhtautumistani metsään ja puuhun. Isojen metsäfirmojen intressissä on omistajatahojen edut ja voiton tavoittelu – eivät ne pakottamalla muutu. Itse pyrin vähentämään koi-vun, kuusen ja männyn käyttöä, jotta metsäfirmoilamme ei olisi ongelmaa raaka-aineen saannissa. Silti se tuntuu edelleen olevan ongelma. Jopa kansallisessa metsäohjelmassa tarjotaan niille puuta, jotta niiden ei tarvitsisi muuta kuin keittää taikka sahata sitä.

Ilman pakotetta ei puusta synny innovaatioita. Miten riittävä ärsyke saadaan aikaan – pitäisikö antaa keppeä vai porkkanaa? Radikaalein tapa olisi hävittää metsät Suomesta. Havaintoni on vain se, että ne maat, joissa metsät aikanaan hävitettiin, jalostavat puuta kaikkein pisimmälle. Vaikka en kannata metsien hävittämistä, jotakin oppimista siitä on.

Toinen tapa on MTK:n riemuksi nostaa kantohintaa huomattavasti, jolloin syntyy pakote pohtia miten niin kallista puuta kannattaa hyödyntää ja mihin sitä kannattaisi viedä. Vaihtoehtoisesti voitaisiin suunnata verotusta inhimillistä työtä korostavaksi.

Kolmas keino liittyy fuusioihin, yrittäjäorganisaatioihin ja rakenneuudistuksiin. Kolme suurta metsäalan firmaamme pitävät sisällään

sekä kemiallisen että ns. mekaanisen jalostamisen. Näitten ristiriidat ovat ilmeisiä aikamonilla niillä toimintasektoreilla, johon ne pohjaavat – metsänkasvatuksesta lähtien. Eivätkö nämä firmat voisi ensin yhdistyä ja siten jakaantua kemiallisen ja mekaanisen jalostamisen yrityksiksi. Syntyisi terveempi kilpailutapa, jossa mahdollisuudet eivät koko ajan kapenisivat.

Nykyään kilpailijoilla on sama latu. Kun kilpailussa tavoitteena on vauhdin lisääminen ja ensimmäisenä maaliin pääseminen – kilpailussa ei taida pärjätä muuten kuin ryhtymällä käyttämään dopingia. Samanlaisia lieveilmiöitä saattavat kirstyvä kilpailu tuoda. Hiihdossa puhutaan paitsi dopingista myös vapaasta tyylistä mutta siinäkin kaikki vain luistelevat – vapaa hiihtokaan ei oikeastaan ole vapaata. Peräänkuuluttaisiin metsäsektoriin erilaisia mahdollisuuksia, jotka edesauttaisivat jalostusasteen noston pyrkimyksiä. Tässä mielessä umpihanki on paljon parempi kuin valmis koneen tekemä latu. Umpihan-gessa hiihtäessä voi etsiä uusia maisemia ja uusia mahdollisuuksia, uusia yhteistyökumppaneita, uusia markkinoita.

Julkisuudessa keskustellaan myös paljon energian saatavuudesta ja käytöstä sekä ydin-energiasta. Voidaankin kysyä, missä se viides ydinvoimala on? Ainakin matalaenergisien mekaanisen puunjalostuksen näkökulmasta uskallan väittää sen olevan korvien välissä. Sieltä syntyvät jalostusasteen nostamiseksi tarvittavat megawattit. Voi kuitenkin olla, että se viides ydinvoimalakin tarvitaan, koska inhimilliseen heikkouteen kuuluu halu päästä entistä helpommalla ja helpommalla: kaikkien pitää talvella uida lämpimässä vedessä, hiihtää kesällä kylmässä hiihtoputkessa. Se edellyttää energiaa.

Markku Kosonen

Metsät ja aluekehitys

Kurssilla kommentoitua: Pohjalaisilta pitäisi siirtää yrittäjyyden geenejä savolaisille. Pentti Lähteenoja, Pentti Hyttinen, Hannes Mäntyranta, Sari Kuvaja, Riitta Wahlström, Olli Turunen, Juhani Huittinen, Eero Uusitalo ja Taina Nikula.

Miten metsäpolitiikka vastaa alueiden ja maaseudun kehittämishaasteisiin?

28

Alueiden kehittäminen valtionneuvostossa

Hallitus päätti 9.11.2000 alueiden kehittämisestä annetun lain mukaisesta tavoiteohjelmasta EU:n uudeksi rahastokaudeksi (2001–2006). Sen eräänä tavoitteena on ”edistää maaseutupolitiikkaa kiinnittäen erityistä huomiota syrjäisen maaseudun ongelmiin ja elinkelpoisten monitoiminnallisten tilojen kehittämiseen sekä maaseudun muun elinkeinotoiminnan edellytyksien parantamiseen”. Metsätalouteen suuntautuminen, päätoimiset metsätaloustilat sekä puuhun perustuva pien-yritystoiminta onkin maa- ja metsätalousministeriössä otettu uudelleen tarkasteltaviksi.

Aluekeskukset. Kehittämistyötä suunnatessa valtionneuvosto tulee nimeämään 30 – 40 aluekeskusta. Näiden on julkisuudessa epäilty imevän harvaan asutun maaseudun tyhjäksi väestöstä ja palveluista. Näin ei saa tapahtua. Paitsi että maaseudun väki tarvitsee metsätaloutta ja puun käyttöä, myös puuntuotanto tarvitsee tekijänsä. Aluekeskukset onkin nähtävä tiheänä, myös ympäröivän maaseudun kehitystä tukevana verkostona.

Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän valmisteleva maaseutupoliittinen kokonaisohjelma nimeltään ”Ihmisten maaseutu – tahdon maaseutupolitiikka” jätettiin hallitukselle viime marraskuussa. Hallitus on juuri valmistelemassa tältä pohjalta omia maaseutupoliittisia periaatelinjauksiaan.

Osaamiskeskukset. Valtionneuvoston päätöksessä alueiden kehittämisestä kosketellaan metsäsektoria edelleen osaamiskeskuskohdassa. Keskusten perusrahoitusta on tarkoitus vahvistaa. Tällä hetkellä sisäasiainministeriöllä ei ole riittävää perusrahoitusta mm. hyvin käyntiin lähteneelle verkostomuotoiselle Puutuotealan osaamiskeskukseksi, vaan käytännössä on jouduttu keräämään vuosittain muutaman miljoonan markan kolehti eri ministeriöiltä. Muiden tapaan puutuotealan keskusten vuorovaikutusta t&k-toiminnassa alueiden yrittäjien kanssa on tarkoitus lisätä.

Alueellinen yhteistyö. Päätöksen valtion aluehallinnon ja maakunnan liittojen yhteistyötä koskevassa osassa todetaan: ”Maakuntien liittojen asemaa aluekehitysviranomaisina vahvistetaan ja maakuntien liittojen, työvoima- ja elinkeinokeskusten ja muiden alueellisten toimijoiden yhteistyötä ja työnjakoa

kehitetään. Aluepolitiikkaan liittyvää valmistelua selkeytetään ja yksinkertaistetaan”.

Metsäneuvostot. Maa- ja metsätalousministeriö tulee lähiaikoina nimittämään metsäkeskuksittain metsäneuvostot. Niiden tehtävänä tulee nykyaavailujen mukaan olemaan lähinnä päivitettävänä olevien metsätalouden alueellisten tavoiteohjelmien toteutus ja seuranta. Voisiko tehtäväksiäntä olla laajempi: metsäsektorin kannalta periaatteellisesti merkittävät ja laajakantoiset asiat tarkasteltuna alue- ja maaseutupolitiikan yhteydessä? Neuvostojen ehdotetut jäsenet ovat metsäsektorin sekä sidosryhmien edustajia ja pääasiasa samoja ihmisiä, jotka ovat alueohjelmia päivittämässä. Parhaimmillaan neuvostot voivat olla elin, joka lopullisesti kytkee metsäsektorin alue- ja maaseutupolitiikan toimeenpanoon.

Maaseutupoliittinen kokonaisohjelma

Maaseutupoliittisessa kokonaisohjelmassa metsäsektoria tarkastellaan maaseudun väestön näkökulmasta: mihin se tarvitsee puun

tuottamista, käyttämistä ja jalostamista. Elinkeinot nähdään välineinä, ja ihmisten elannon hankinta, työllisyys ja hyvinvointi tavoitteina.

Harjoitettua metsäpolitiikkaa ja sen suppeutuneisuutta arvostellaan ohjelmassa. Perinteisen maatilatalouden yksi tuotantosuunta, puuntuottaminen alkoi eriytyä ilmeisesti metsätalouden tehostamisohjelmien myötä 1960-luvulta lähtien. Ylätason suunnittelijat, ei niinkään kenttäväki, alkoivat toimia tämän kapean sektorin kanssa. Näkemys puuntuottamisesta elinkeinona ja yritystoimintana katosi sekini. Valitettavasti on minunkin todettava, että metsäpolitiikka on aina viime vuosiin saakka ollut sektoroituneimpia politiikanaloja Suomessa.

Suppea maaseutupolitiikka sisältää nimenomaan maaseudun kehittämiseen määritellyt toimenpiteet ja kehittämisen välineet. Tätä metsäsektorilla tehdään niissä puitteissa, kuin virkamiehet ja muut osallistuvat esim. maaseutupoliittisen yhteistyöryhmän työs-kentelyyn, siis politiikan suunnitteluun, sekä toteutukseen esim. maaseudun ja maakunnan kehittämisrahojen käytön ohjaukseen ja myös eri EU-ohjelmien toteutukseen.

Laaja maaseutupolitiikka on sektoreittaisen hallinnon- ja politiikanalojen tavoitteisiin ja käytäntöihin vaikuttamista, jotta ne loisivat edellytyksiä maaseudun elinvoimalle tai eivät ainakaan aiheuttaisi vahinkoa sille. Metsäsektorilla tämä tarkoittaa asioiden katsomista puuntuottajien, metsureiden, metsäkoneenkuljettajien, kone- ja kuljetusurakoitsijoiden, puun pienjalostajien jne. näkökulmasta.

Maaseutupoliittisen kokonaisuohjelman perusta on Kansallinen metsäohjelma ja eräiden muiden ohjelmien keskeiset ehdotukset. Tämä on ollut järkevä lähtökohta, kun määritetty metsäohjelma sisältyy hallitusohjelmaan. Maaseutuohjelman paras anti on pyrkimyksessä laajentaa metsäpolitiikan näkökulmaa ja aluetta: näkemys metsäpolitiikan kytkeytymisestä ennen kaikkea maaseutupoli-

tiikkaan sekä energia-, elinkeino-, työllisyys- ja muihin politiikan aloihin.

Metsäpolitiikassa on parina viime vuosikymmenenä ymmärretty muun yhteiskunnan olemassaolo ja tarpeet. On puhuttu metsien monikäytöstä, ympäristön- ja luonnon-suojelusta sekä viimeksi luonnon monimuotoisuuden turvaamisesta. Näytelmän päärooli eli puuntuotanto ja sen toteuttajat ovat jotenkin jääneet kulusseihin. Toki myös metsänomistajat näkevät tutkitusti metsänsä paljon muunakin kuin puuntuotantolaitoksena.

Metsäpolitiikassa tulee tiedostaa metsäsektorin maaseutupoliittinen ulottuvuus. Maaseudun väestön tavoitteiden ymmärtäminen antaa paremmat mahdollisuudet mm. Kansallisen metsäohjelman metsätaloutta koskevien tavoitteiden toteuttamiseen. Ohjelma ja siihen sisältyvä pyrkimys metsänhoidon tason pysyvään kohottamiseen eivät ole mitään päämääriä tai itsetarkoitus. Ne ovat pitkälti väline metsätalouden toimintaedellytysten ja sen harjoittajan taloudellisen tuloksen parantamiseen. Joka tapauksessa ohjelmat ovat turhia, ellei niille saada käytännön toteuttajia. Metsäohjelman osalta kynnysasioita ovat nyt metsänomistajien motivoiminen ja aktivoiminen sekä riittävä metsätyövoima.

Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma on ollut virkamiestyöryhmän jatkovalmistelussa. Tarkoitus on, että hallinnon ja aluekehityksen ministerityöryhmä sekä talouspoliittinen ministerivaliokunta käsittelevät työryhmäehdotuksen. Tämän jälkeen valtioneuvosto tekee asiasta periaatepäätöksen.

Sen verran voin ennakoida, että periaatepäätös tulee sisältämään myös muutamia metsäsektoria koskevia hankkeita. Hallitus tulee vahvistamaan maaseudun pienyritysten kehittämisverkostojen resurssointia mm. puutuotealalla. Savotta 2000-projektin ehdotuksia metsäalan työvoiman saannin turvaamiseksi toteutetaan useilla eri hallinnonaloilla. Tärkeää metsäsektorilla on myös yksityisten valtionavustusten kaksinkertaistaminen nykyisestä tasosta.

Maaseutuohjelma ja sitä koskeva periaatepäätös korostavat voimakkaasti maaseudun perusrakenteen vahvistamista eli kylien, kuntien ja seutukuntien voimavarojen kokoamista ja nopeiden ja kohtuuhintaisten tiedonsiirtoyhteysien tasapuolista tarjontaa koko maassa. Nämä asiat ovat välttämättömyyksiä myös metsäsektorilla.

Osaamiskeskittymät

Maaseudun työllisyyden kannalta tärkeä kehittämislinja on osaamiskeskittymät, joita niitäkin saatetaan kutsua osaamiskeskuksiksi. Erilaisissa maaseutua koskeissa viime vuosien ohjelmissa ehkä suurinkin toivo on pantu puun käytön edistämiseen, siis puun energia-käytön ja pk-jalostuksen lisäämiseen.

Vuosina 1991-95 vietiin läpi mekaanisen puun pk-jalostuksen Puu-Suomi -projekti. Toteuttajana oli silloinen maaseutupolitiikan neuvottelukunta ja julkinen rahoitus tuli maa- ja metsätalousministeriöltä. Hanke synnytti osaltaan eri puolille maata sisäisesti verkostoituneita osaamiskeskittymiä. Näistä jotkut osoittautuivat elinkelpoisiksi, osa ei. Jatkohanke on vuosina 1998 – 2005 toteutettava Puu-Suomi-toimintaohjelma. Mielestäni parasta hankkeessa on ajatus suurten vientiyritysten ja pk-jalostajien yhteistyöstä, joka on saanut jo konkreettisia muotoja. Pienjalostajien suurin kynnys on markkinointi ja vientiin pääsy.

Ns. uudelle taloudelle on ominaista maailmanlaajuisten ja nopearytmisten markkinoiden synty, huippuosaamisesta koostuvien osaamiskimppujen merkitys sekä tieto- ja viestintätekniikan hyödyntäminen. Tällaisille markkinoille, niiden ehdoilla asiakaslähtöisesti toimien, maaseudun pienyrittäjienkin on päästävä. Tätä ponnistelua edesauttavat valtiovallan ja yritystoiminnan yhteiset Puu-Suomi- ja PuuEurooppa-hankeet, joilla metsäpolitiikan tekijät vastaavat tänään myös maaseudun kehittämishaasteisiin.

Savotta 2000 luotaa työvoimaa ja koulutusta

30

Metsäsektori on perinteisesti ollut keskeinen osa maaseudun perustoimintoja. Raskaan puukorjuutyön siirryttyä koneiden tehtäväksi metsäsektorin merkitys maaseudun työllistäjänä väheni oleellisesti. Pitkään jatkuneen työvoiman vähentymisen jälkeen tultiin 1990-luvun loppupuolella tilanteeseen, että ammattitaitoisista metsäkoneiden käyttäjistä alkoi esiintyä puutetta.

Alan koulutuspaikoille ei saatu tarpeeksi hakijoita ja valmistuneiden määrä jäi 50–60 prosenttiin aloituspaikkojen määrästä. Näytti siltä, että metsäala ei kiinnostanut nuoria ja uhka työvoimapulasta huolestutti alan toimijoita. Puunkorjuun ja kuljetuksen tehokkuutta, joka meillä on maailman huippuluokkaa, pidettiin uhattuna.

Orastava työvoimapula ja Kansallisen Metsäohjelman asettamat raamit metsäsektorin kehitykselle johti siihen, että Metsäteollisuus ry:n piirissä käynnistettiin 1999 laaja projekti, Savotta 2000, varmistamaan metsäalan määrälliset ja laadulliset resurssitarpeet.

Projektiin ovat ainutlaatuisella tavalla osallistuneet kaikki merkittävimmät alan toimijat (Metsäteollisuus ry, Metsähallitus, Yksityismetsätalouden työnantajat, Maaseudun

työnantajaliitto, Metsäalan kuljetusyrittäjät, Puu- ja erityisalojen liitto, Suomen Metsäyhdistys).

— Tuhat uutta työpaikkaa vuosittain

Työryhmän mukaan metsäalan kriittisimmät henkilöstöryhmät ovat metsäkoneiden kuljettajat, asentajat ja puutavara-autokuljettajat. Ottaen huomioon alan työmäärien arvioitu kehitys sekä poistuma on rekrytointitarve (henkilöä/v.) vuosina 2001-2006 seuraava:

Metsurit, vuosi- ja kausitöissä	240
Metsäkoneiden kuljettajat ja asentajat	430
Puutavara-autonkuljettajat	240
Metsätoimihenkilöt (AMK-koulutus)	140
Yhteensä	1 050

Ongelmallista manuaalissa metsätöissä on löytää työntekijälle ympärivuotista työtä. Taimiston hoitotöitä ja nuoren metsän harvennusta, joissa manuaalista työtä tarvitaan, on kovin vaikea tehdä paksun lumen aikana. Samasta työvoimasta kilpailevat rakennus- ja

metalliala, jotka pystyvät tarjoamaan ympäri-vuotista työtä.

Työryhmä selvitti laajalla kyselytutkimuksella myös alan imagoa nuorison, opettajien ja alalla työskentelevien piirissä. Kuva metsäalasta luonnonläheisenä, nykytেকniikkaa hyödyntävänä tulevaisuuden alana oli voimakas vastaajien keskuudessa.

Metsäala ei kuitenkaan kyennyt kilpailemaan työpaikkana ja elämänurana mm. elektroniikkateollisuuden kanssa. Imagon parantamiseksi metsätyön johtamis- ja palkkausjärjestelmiä on kehitettävä ja aloitettava tehokas rekrytointia tukeva viestintä.

Lisäksi työryhmä piti tärkeänä, että metsäalan koulutuksen rakenteita sekä työelämän ja oppilaitosten yhteistyötä kehitetään. Oppisopimuskoulutuksen käyttö eräänä aikuis-koulutuksen vaihtoehtona tulee ottaa käyttöön.

— Tuloksia jo nähtävissä

Projektin ehdotusten pohjalta on toteutettu jo mm. seuraavia toimenpiteitä:

- Käynnistetty metsäalan palkkausjärjestelmän kehittämistyö työnantaja- ja työntekijäjärjestöjen sekä Metsätehon yhteistyönä.
- Aloitettu rekrytointimateriaalin valmistus: video, esite ja OPO-kansio.
- Peruskoulun viimeisellä luokalla oleville oppilaille järjestetty metsäpäiviä, joihin on osallistunut noin 1 000 nuorta.
- Uudistettu toisen asteen koulutuksen opetusohjelmat.
- Aktivoitu oppilaitosten ja työelämän yhteyksiä mm. perustamalla neuvottelukuntia.
- Käynnistetty kolmessa oppilaitoksessa puutavara-auton kuljettajakoulutus.
- Lisätty yhdelle oppilaitokselle metsäkoneen kuljettajakoulutus opetusohjelmaan.

Tähänastisilla melko vaatimattomilla toimenpiteillä on jo saavutettu näkyviä tuloksia. Metsäkonealan ja puutavara-auton kuljettajakoulutuksen opetuspaikat ovat kaikki täyttyneet ja metsätalouden perustutkintopaikatkin

(metsuri ja metsäluonnonhoitaja) noin 90 prosenttisesti. Ammattikorkeakoulujen kaikille metsätalousinsinöörilinjoille on ollut runsaasti hakijoita vuonna 1999: metsätalouden koulutusohjelmaan yli kolminkertainen määrä aloituspaikkoihin verrattuna ja metsätalouden markkinoinnin koulutusohjelmaan ja aikuiskoulutusohjelmiin noin puolitoistakertainen määrä.

Metsäalalle näyttäisi sittenkin olevan vetoa. Alan kiinnostavuuden varmistaminen vaatii kuitenkin vielä paljon työtä. Työnantajien tulee jatkossa panostaa siihen, että kunkin tehtävään saadaan oikeanlainen henkilö ja että kukin henkilö kouluttautuu hänelle parhaiten soveltuvaan tehtävään ja että hän työllistyisi välittömästi koulutuksen päätyttyä. Tämä vaatii kouluttajien, oppilaiden ja työnantajien kesken saumatonta yhteistyötä. Vain näin on mahdollista varmistaa valmistuneiden ammattilaisten viihtyminen alalla ja alan hyvän imagon säilyminen.

Viihtyvätkö metsäammattilaiset hiljentyvässä maaseutumiljöössä

Metsäsektorin alkutuotannossa työskentelevät vajaa 20 000 työntekijää eivät voi ratkaista maaseudun kehitystä. Metsäalan ammattilaiset ja heidän perheensä eivät voi asua muutamassa kasvukeskuksessa. Niistä käsin metsäalan töiden hoito käy mahdottomaksi. Maaseututaajamissa asuvien alan työntekijöiden ja heidän perheidensä on oikeus odottaa samanlaisia yhteiskunnallisia palveluja kuin kaupungissa asuvien. Näiden palvelujen tuottaminen puolestaan edellyttää aitoja, pysyviä ja tuottavia metsäsektorin ulkopuolisia työpaikkoja. Kun tämä ongelma on ratkaistu, on täysi syy uskoa, että metsäalalle saadaan riittävästi osaavaa, motivoitunutta työvoimaa, joka viihtyy työssään.

31

TYÖPÖYDISSÄ TYÖSTETTYÄ:

Maaseudulle monitoimisiirtolaisia?

■ Kuntien halvalla tonttitalitiikalla niiden asukaslukea on paikoin onnistuttu lisäämään merkittävästi. Myös kesäasuminen lisää asujaimiston määrää, ylläpitää palveluja ja houkuttelee yrittäjiäkin pysymään maaseudulla. Verotusta voisikin muuttaa niin, että verotulot kohdentuisivat koti- ja vapaa-ajanasunton osalta asutusajan suhteessa, jolloin käyttäjät verojensa muodossa maksaisivat niistä julkisista palveluista, joita he vapaa-ajan paikkakunnillaan käyttävät. Samoin raja-alueilla itärajamme tuntumassa on nykyaikana paljon mahdollisuuksia hankkia lisätyötä.

Kun alueella on riittävä määrä asukkaita, tietoliikennettä voidaan kehittää niin, että etätyömahdollisuudet tietyillä kyläalueilla tai kunnan keskuksessa paranevat. Tietoliikenneyhteydet pitäisikin tiettyyn rajaan saakka

nähdä julkisena palveluna. Paitsi etätyötä, tietoliikennenyhteydet toki mahdollistavat myös yritysten hajasijoittumista.

Yrittäjyydessä verkostot ja toimintojen ulkoistaminen ovat luoneet tiettyjä uusia edellytyksiä. Tämä kehitys varmaankin jatkuu. Pullonkaulana on kuitenkin edelleen suhtautuminen yrittäjyyteen. Yrittäjyyskoulutus pitäisikin olla läpäisyperiaatteena koko koulutusjärjestelmässä, peruskoulutuksesta yliopisto-opintoihin asti. Lisäksi olisi huolehdittava siitä, että kun nuoret lähtevät opiskelemaan toiselle paikkakunnalle, heillä on esim. kesä-

työpaikkoja, harjoittelupaikkoja, omallaseudulla, jotta side omaan ympäristöön ei katkeaisi.

Yrittäjiin kohdistuvan byrokratian helpottaminen on myös edellytys maaseutuyrittämisen kehittämiseksi. Monet maaseudun yrittäjistä voisivat hyvinkin olla monitoimiyrittäjiä, joilla olisi muitakin palvelutehtäviä kuin se joihin he ovat alun perin suunnitelleet. Etenkin metsäyrittäjyydessä on mahdollisuuksia monitoimiyrittämiseen.

Sosiaalisten ja verotuksellisten asioiden hoitaminen ovat yksittäiselle yrittäjälle vaikeita asioita, joissa tukipalvelut ovat usein tarpeen. Etenkin monitoimiyrittäjyys edellyttää yhden luukun periaatetta: asiat pitäisi pystyä hoitamaan yhdellä laskutuksella ja yksillä kaavakkeilla.

Maaseutupoliitiikan yhteistyöryhmän valmisteleva maaseutupoliittinen kokonaisohjelma ”Ihmisten maaseutu – tahdon maaseutupoliitiikka” marraskuulta 2000 sisältää useita prosesseja ja näkökulmia, jotka kertovat tahdosta tai puutteesta maaseudun kehittämisessä.

Ihmiset määrittelevät maaseudun omalla tavallaan. Kukin antaa oman arvionsa maaseudun tulevaisuudesta kokemuksensa perusteella, mutta yleensä arvio on kielteinen. Mitä globaalimmat ajatukset, sitä todennäköisemmin arvioitsijan katse ei näe maaseutua. Maaseutua pidetään välttämättömien seuraamuksien näyttämönä, joille ei mahda mitään. Toisaalta paikallistasolla apatian ja passiivisuuden rinnalla on yhä enemmän määrätietoista positiivista asennetta ja tulevaisuuden uskoa.

— Poliittinen tahtotila muodostettava

Valtionhallinnon maaseutupoliittisia valmiuksia voidaan arvioida monin eri tavoin. Puolueohjelmissa maaseutu on esillä ja maaseutupoliitiikan moderneja keinoja käsitel-

lään, mutta useimpien puolueiden maaseutupoliittiset ohjelmat kaipaivat uudistamista ja ennen kaikkea jäsennyttä. Maaseutu ei enää ole jaettavissa maatalouteen, metsätalouteen ja kalatalouteen.

Ministeriöiden tavoiteasiakirjoista maaseutu lähes puuttuu. Silmiinpistävää on, että kun asia kohdistuu maaseudulle, tavoitteissa ja keinoissa aletaan käyttää epämääräisiä ja pyöreitä ilmaisuja. Kukin hallinto käsittelee omilla ehdoillaan maaseutua. Näiden summa ei anna maaseudulle tulevaisuutta.

EU-ohjelmissa maaseutu on hyvin esillä. Alkaneella ohjelmakaudella on varoja käytettävissä suurin piirtein saman verran kuin edellisellä kaudella, ellei sitten ohjelmissa sovitut kehittämisvarojen kohdentamisperiaatteita muuteta jälkeinpäin. Tästä huonosta käytännöstä näyttää tulevan maan tapa.

Valtioneuvoston maaseutupoliittista päätöstä valmisteltaessa tuli esille eri hallinnonalojen toisistaan poikkeavat tavat määrittää maaseutu. Aluekehitysvastuuta kantava sisäasiainministeriö näyttää määrittävän maaseuduksi aluekeskusten ulkopuolelle jäävän alueen tai muutaman maaseutumaisen seutukunnan. Maaseutupoliitiikkaa arvostellaan lii-

an monien maaseutukäsitteiden käytöstä ja epäillään monilla korteilla pelaamisesta.

Maa- ja metsätalousministeriö puolestaan valittaa strategioissaan varojen vähäisyyttä. Käytettävissä olevat varat kohdennetaan ensisijaisesti maatalouteen. Vastuu maaseudusta tunnustetaan, mutta sen kantamiseen edellytetään lisää varoja. Jo nämä kaksi esimerkkiä kertovat maaseutupoliittisen tavoiteasetannan vajavaisuudesta keskushallinnossa. Näillä eväillä ei vastuunotto koko maasta toteudu. Maaseutupoliitiikan yhteistyöryhmä on tietenkin tehnyt strategioita ja määrittäksiä, mutta sitä moititaan pyrkimyksistä eriyttää maaseudun kehittäminen. Tosiasiassa on tarkoitus säilyttää maaseutu realiteettina hallinnon alue- ja käsitelmäärityksissä sekä varojen kohdentamisessa tässä EU:n maaseutumaisimmassa maassa.

Aluehallinnossa maaseutupoliittinen tahdonmuodostus saattaisi olla keskushallintoa joustavampaa. Se kuitenkin edellyttäisi asianomaista organisoitumista. Maakunnan yhteistyöryhmä on liian laaja tehtäviltään ja kirjava kokoonpanoltaan pystyäkseen terävöittämään maaseutupoliittisia tavoitteita. Toisaalta taas TE-keskuksen maaseutuosasto on liian

Maaseutupoliitiikka tahdonasiana

kapea tehtäviltään. Myös Euroopan unionin rahastojen muutokset ovat sitoneet maaseudun kehittämistyön entistä kiinteämmin maatalousrahaston yhteyteen. Tällä seikalla näyttää olevan kielteinen vaikutus aluehallinnossa, varsinkin maakunnan liitot vierastavat ja puhuvat tässäkin yhteydessä maaseutupoliitiikan eriytymisestä.

Seutuyhteistyö voimistuu

Ohjelma- ja hanketoiminta on vahvistanut seutukuntia selvästi. Paikalliset toimintaryhmät lisäävät toimintaansa ja jäseniään sekä ovat levittäytyneet jo koko maahan 422 kunnan alueelle. Muutaman kunnan alueella eli seututasolla maaseutupoliittinen tahdonmuodostus on monta pykälää paremmalla tasolla vuonna 2001 kuin vuonna 1995. EU:n LEADER II -yhteisöaloitteesta lähtenyt prosessi on tuonut horisontaaliseen maaseudun kehitystyöhön horisontaalisia työtapoja, mikä on onnistumisen ensimmäinen ehto. Kun siihen lisäksi liittyy omaehtoisuutta ja tulosten väli-

töntä näkemistä, ote vahvistuu. Toimintaryhmätyö kokoaa seudulliset ja paikalliset yhdistykset, kunnat ja yksittäiset henkilöt sekä monet yritykset samalle viivalle aitoon yhteistyöhön. Suomen maaseutu on sillä lailla vähäväkinen sanan kaikissa merkityksissä, että julkinen ja yksityinen pitää saattaa yhteistyöhön. Riittäviä tuloksia ei saada, jos toinen anelee ja toinen sanelee.

Kylissä prosessi on edennyt samaan suuntaan. Kylätoiminta alkoi laajeta nopeasti 25 vuotta sitten, välillä oli melko hiljaista, mutta nyt kylätoiminta on ulottunut lähes kaikkiin kyliin. Yli tuhannessa kylässä on jo yhdistys tai osuuskunta yhteisten asioiden hoitoa varten ja niiden määrä kasvaa jatkuvasti. Näiden lisäksi on yli 2 000 kylätoimikuntaa, joista monilla on taloudellisia voimavaroja käytössään, vaikka niitä hallinnoidaankin jonkin vanhemman kylässä toimineen yhdistyksen nimissä. Kylätoiminta kokoaa kyläläiset ammatista, iästä ja sukupuolesta riippumatta yhteistyöhön. Siihen yhteyteen kytkeytyy luontevasti kyläläisten yhteisen tahdon määrittely. Samalla omaehtoisuus on käytännössä lisääntynyt tuntuvasti.

Maaseutu ei enää ole tukien levityskenttä, vaan alue, jossa on jouduttu ottamaan ja halutaan ottaa vastuuta omasta tulevaisuudesta. Keskustelu maaseudun kielteisestä tulevaisuudesta ja maaseudun ihmisten verovarojen avulla elämisestä on asiantuntematonta ja loukkaavaa. Hyvinvoinnin edellytyksissä ja peruspalveluissa erot alueiden välillä ovat viime vuosina kasvaneet nopeasti. Maaseudulla selviydytään yhä useammin omatoimisesti asioista, joita muualla pidetään yhteiskunnan vastuulle kuuluvina peruspalveluina.

Maaseutupoliitikassa on vielä liian vähän tahtoa ja samalla politiikkaa. Suurimmat aukot ovat ministeriöiden haluttomuudessa arvioida politiikkansa ja keskeisten toimintojensa alueellisia vaikutuksia. Liian usein hallinnonalojen virtaviivaistamiset ja tulokset tuottavat kumulatiiviseen, usean organisaation yhtäaikaiseen toimintojen vähentämiseen maaseudulla, jossa on vähän väkeä. Osin tätä ei voi väistää, mutta uusia tepsiviäkin ratkaisuja voidaan löytää, mikäli niitä yhteistyössä etsitään. Nyt hallinnon pääsääntö on se, että jokainen sinnittelee budjettikehyksensä puitteissa ja uudet ratkaisut ovat pallotte-

EU	Valtio	Aluehallinto ja asiantuntija-organisaatiot	Toimintaryhmät ja seutukunnat	Kunnat	Kylät ja yhdistykset	Yritykset, maatilat ja asukkaat
Suppea alue- ja maaseutupoliittikka						
Laaja alue- ja maaseutupoliittikka	STM	sosiaali- ja terveyspolitiikka				
	TM	työllisyyspolitiikka				
	LVM	liikenne- ja viestintäpolitiikka				
	SM	aluehallinto ja kunnat				
	YM	ympäristö, yhdyskuntasuunnittelu ja asuntopolitiikka				
	VM	veropolitiikka				
	KTM	elinkeino- ja energiapolitiikka				
	OPM	koulutus, kulttuuri ja osaaminen				
	MMM	maatalouspolitiikka ja metsäsektori				

Tavoite-ohjelmat 1, 2 ja 3 sekä Alma Leader+ ja muut toimintaryhmät
YTR:n tutkimushankkeet

lun ja välttävän vastuunkannon kohteita: ”Hyvä asia, kunhan varoja ei oteta meiltä”.

Ihmisten maaseutu-ohjelma korostaa aikaisempia ohjelmia enemmän:

- ihmistä maaseudun elinvoiman mittarina
- maaseutua nuoren näkökulmasta
- maaseudun ja kaupungin vuorovaikutusta
- maaseutua asuinympäristönä
- maaseudun perusrakenteen vahvistamista
- tieto- ja viestintäteknologiaa
- kulttuurin ja kehityksen yhteyttä ja metsäsektoria maaseutupolitiikan osana.

Kun maaseutupolitiikan keskeinen kriteeri on maaseudulla asuvien ihmisten määrä ja heidän hyvinvointinsa, on muun muassa metsäsektorissa kymmenien vuosien aikana tapahtunut muutos ollut dramaattinen ja kielteinen maaseudulle. Pääosin muutos on ollut väistämätön, mutta siihen liittyy myös näköalattomuutta painotuksissa. Kun nyt tehdään kaikin voimin töitä puutuotealan vahvistamiseksi, metsäsektori alkaa nousta uudelleen maaseutupoliittisesti merkittävien asioiden joukkoon. Humisevat kasvavat metsät ovat kansantaloudellisesti ja teollisuuspo-

liittisesti kallisarvoinen asia. Armeliaasti ne suojelevat kansalaisia autioituvan maaseudun näkemiseltä. Metsät ja puut ovat ihmistä var-
ten. Puheessa puuhuollosta asiat ovat toisin. Metsää kannattaa ajatella ja hyödyntää kum-
paankin suuntaan.

Ihmisten maaseutu – tahdon maaseutupolitiikka.
Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma vuosille
2001–2004. Tiivistelmä. Maaseutupolitiikan yh-
teistyöryhmän julkaisu 9/2000.

■ Metsäsektorilla on tulevana vuosina edes-
sään ”ei-kenellekään-kuuluvia” –tehtäviä. Paikallistasolla on ympäristönhoitoon, sekä osin myös palveluihin ja metsätyöhön liitty-
viä kysymyksiä, joita ei pystytä hoitamaan markkinamekanismin avulla, vaan niistä olisi syytä sopia yhteiskunnan ja paikallisten maaseutuyrittäjien välillä. Metsien käytön ta-
voitteiden suhteen luonnonvarasuunnitelmat sekä niihin perusinformaatiota tuova paikka-
tietojärjestelmä luovat aika hyvän konkreetti-
sen tavan rakentaa sopimusta maaseudun ja
yhteiskunnan välillä.

Maaseudun kehityksestä ja etenkin maa-
seutupoliittisesta vastuusta puhutaan liian vä-
hän. Lisäksi julkisessa keskustelussa maaseu-
dun tulevaisuuskysymykset kytkeytyvät
enemmän tai vähemmän tukiaspekteihin,
vaikka tällä hetkellä yhteiskunnallisia varoja
kohdentuu keskuksiin tuntuvasti enemmän
kuin maaseudulle. Tämä hämärtää vastuun-
kantoa maaseudun kehittämisestä.

Toinen vastuunkantoa hämärtävä seikka
on sen unohtaminen, että maaseudun kehit-
ttämisessä ei ole niinkään kysymys keskushal-
linnon tai ministeriöitten vastuusta, vaan
alue-, kunta- ja kylätasosta. Vaikka paikka-
paikoin merkittävääkin kehitystä on niissä ta-
pahtunut, vastuun kanto vaatii vielä kump-
panuuden kehittämistä kaikilla tasoilla.

TYÖPÖYDISSÄ TYÖSTETTYÄ:

Metsäsektorin maaseutusopimus

Keskeinen maaseudun kehittämisen kysymys
on, onko maaseudun kaikkein harvimmin
asuttujen alueiden asuttuina pitäminen riittä-
västi mahdollista ja ylipäänsä tarpeellista? Vai
tulisiko tuki kohdistaa maaseuturakennetta
keskittäviin toimenpiteisiin?

Kaikkein kaukaisimmassa korvessakin
asumiselle on monia hyviä argumentteja. Elä-
misen laatu on yksi merkittävimmistä. Esi-
merkiksi maaseudulla omatoimisesti tapahtu-
va kulttuuritarjonta saattaa olla jopa korkea-
tasoisempaa kuin kaupungissa.

Ihmiset kokevat, että maaseudulla asuvia
ihmisiä ohjaillaan säännöillä ja että luontoon
ja luonnon käyttöön liittyy liian paljon nor-
meja. Maaseudulle kohdistettavan tuen on
oltava kannustavaa ja asukaslähtöistä – viran-
omaislähtöinen ”väkisin kehittäminen” ei on-
nistu. Kannustava tuki voi olla verotuksellista;
pienyrittysten verohelpotuksia tuotannon
alkupäässä tai maaseutu- ja syrjäseutujen
asukkaiden verohelpotuksia Norjan malliin.

Vaikka kehittämismahdollisuuksia eittä-
mättä on olemassa, tulee harkita, miten tar-

koituksenmukaista aivan äärialueille panosta-
minen on – maaseutua ei pidä tukea päästä-
mällä lapsi pesuveden mukana. Kaikkein har-
vimmin asutuille alueille ei nimittäin välttä-
mättä pystytä tuomaan kaikkia nykyajan ih-
misen tarvitsemia palveluja.

Poikkeuksen harvaksen asutuille alueille
kohdistetusta tuesta tekee tiestö, jonka kun-
nossapito on elintärkeää niin metsätaloudelle,
maanpuolustukselle kuin metsien virkistys-
käytölle. Organisaatiolla pitäisi olla kriittinen
massa, jotta se pystyisi ylläpitämään infra-
struktuuria. Tarvitaan joko kuntien lisäänty-
vää yhteistyötä tai kuntakoon kasvattamista.

Jos pyritään välttämään tukea kaikkein
harvimmin asutuille alueille, maaseudun ke-
hittämisyksikön tulisi olla kyläyhteisö tai sitä
suurempi yksikkö – ei kyläyhteisöä tai vielä
harvemmin asuttuja alueita. Toisaalta, jos
strategiana on yrittäjyyteen kannustava tuke-
minen pyrkimällä luomaan selviytymismah-
dollisuuksia etenkin maaseudun aktiivisim-
mille toimijoille, tuen mittakaavaksi voidaan
ottaa niinkin pieni yksikkö kuin aktiivinen
perhe

Näkökulmat eivät välttämättä ole vaihto-
ehtoisia: maaseudun elinvoimaisimpien aluei-
den kehityksen turvaamisen seurauksena voi
olla maaseuturakenteen keskittyminen, vaiko-
kei se olisikaan tavoitteena.

Metsät aluekehityksen tukena – kokemuksia Euroopan laidoilta

Suomi ei ole yksin etsiessään lääkkeitä maa-seudun elinvoiman ehtymiseen. Vastaavanlainen väestön keskittymisilmiö on meneillään käytännössä kaikissa Euroopan maissa. Metsäsektorilla on tarjottavanaan ratkaisuja tähän vaikeaan yhteiskunnalliseen ongelmaan. Vaikka metsäsektori ei olekaan maailmanlaajuisesti tarkasteltuna nopeimmin kasvavia sektoreita, alueellisesti se voi sellainen olla.

Euroopan metsäinstituutissa saatiin äskettäin päätökseen 4-vuotinen FORWARD – hanke (Forest resources for work opportunities and regional development), jossa haettiin selvyyttä kysymykseen, millä tavoin metsistä saataisiin irti enemmän työllisyyttä ja toimeentuloa. Tutkimuskohteena oli yhteensä 11 aluetta Euroopan eri reunoilta. Suomesta mukana oli Pohjois-Karjalan maakunta.

Ensimmäisessä vaiheessa vuosina 1996-97 kohdealueilla kartoitettiin metsäsektorin nykytila ja kehittämistoimenpiteet. Toisessa vaiheessa vuonna 1998-99 analysoitiin metsäsektorin kilpailukykyä ja menestystekijöitä ensimmäisessä vaiheessa kerättyjen faktojen sekä asiantuntijahaastattelujen avulla. Tuloksena syntyi kuva eri alueiden metsäsektorin vahvuuksista, ongelmista ja kehittymisen

edellytyksistä. Kolmannessa vaiheessa vedettiin johtopäätökset ja vertailtiin, miten alueet voisivat hyötyä toistensa kokemuksista.

Reuna-alueilla yhteiset ongelmat

Reuna-alueille on yhteistä alkutuotantovaltaisuus, alhainen bruttokansantuote ja laaja työttömyys. Tyypillistä on myös se, että metsäsektorin merkitys aluetaloudessa on keskimääräistä suurempi. Metsätalous on useimilla alueilla pienimuotoista yksityismetsätaloutta, jolle tunnusomaista on läheinen kytkentä maatalouteen.

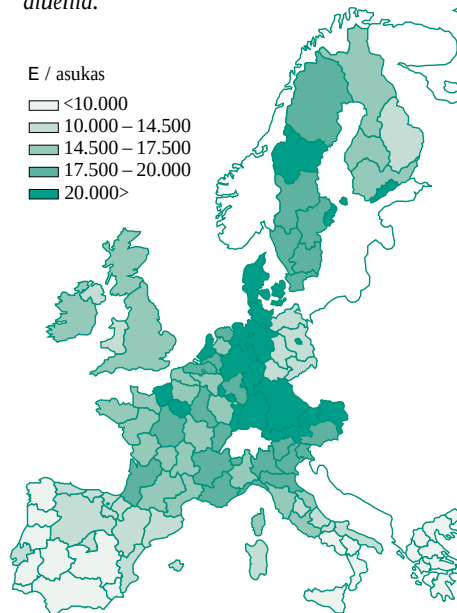
Metsävaroja alueilla on runsaasti, eikä raaka-aineen määrä ole keskeisin ongelma yritystoiminnan kehittämisessä. Niilläkin alueilla, joilla metsävarat ovat vähäisemmät, raaka-aineen saatavuus on varsin hyvä tuontimahdollisuuksien ansiosta. Useimmilla alueilla metsien hyödyntäminen on melko yksipuolista eikä monikäytön mahdollisuuksia ole hyödynnetty. Yritystoiminnan kehittämisessä ongelma on koetaan kehittäjien ja yrittäjien välisen kytkennän ontuvuus.

FORWARD-hankkeen kohdealueet

Alueiden vertailu paljastaa suomalaisen metsäsektorin suhteelliset kilpailuedut. Monilla muilla alueilla metsäsektorin kehittämistä jarruttaa erityisesti alan pieni ja näkömätön rooli yhteiskunnassa. Muutaman hehtaarin miniatyyrimetsäoloissa metsän rooli on häviävän pieni myös omistajansa taloudessa.

Alueellinen BKT Euroopan alueilla.

Metsäpalot, myrskytuhot, eroosio, metsänuudistamisen vaikeus ja vaikeat puunkorjuuolot haittaavat eteläeurooppalaisia.

Metsäneuvonnan ja -suunnittelun puute estävät monilla kohdealueilla pitkäjänteisen kehitystyön. Koulutus ja osaaminen ovat meidän erityisvaltteja. Vahvuutena muihin nähden on koko ketjun hallinta kannolta tehtaalle – itse asiassa aina puuntaimesta metsäteollisuustuotteiden kuluttajalle saakka. Suurteollisuuden läsnäolo on niin ikään vah-

vuus. Se takaa jatkuvan ja kohtuullisen tasaisen metsien käytön ja puun kysynnän.

Etäisyys ja yrittämisen perinne

Suomen ja Pohjois-Karjalan pulmina tulivat esille ennen kaikkea pitkä etäisyys metsätuotteiden markkinoista sekä vähäinen paikallinen kysyntä. Vaikka tieto- ja kuljetustekniikan sekä logistiikan kehittyminen viime vuosina ovat teoriassa kaventaneet tätä reuna-alueiden ja rintamaiden välistä kuilua, ovat asiat käytännössä kulkeneet toiseen suuntaan.

Toinen ongelmana korostunut tekijä oli laiha yrittämisen perinne ja liiketaloudellisen osaamisen puute. Alueen ulkopuolelta tuleville yrittäjille ja yrityksille pelkona on ainakin jossain määrin ammattitaitoisen työvoiman saatavuuspulmat. Eräs monipuolisen tuotantotoiminnan kehittämistä haittaava tekijä näyttää olevan myös se, että Pohjois-Karjalassa on vähän alueeseen kiintynyttä pääomaa. Useilla muilla kohdealueilla yleinen vahvojen omistajasukujen varassa toimiva yritystoiminta antaa aiheen päätellä, että raha taitaa sittenkin tuntea isänmaan.

Suurteollisuus

välttämätöntä maaseudulle

Metsäsektorin kehittämistoimissa on perinteisesti keskitytty toisaalta raaka-aineen määrällisen tuotannon tehostamiseen sekä toisaalta puunjalostuksen kustannustehokkuuteen. Tulokset ovat olleet erinomaisia – erityisesti Suomessa. Massatuotantoon perustuvan suurteollisuuden läsnäolo on syrjäseutujen kehityksen kannalta hyvin tärkeää.

Huolimatta siitä, että suurteollisuus haakeutuu entistä lähemmäksi markkinoita ja kuluttajia eikä näin ollen juurikaan tarjoa li-

säytymämahdollisuuksia reuna-alueille, hyödyttää se kuitenkin merkittävästi myös reuna-alueita puukauppatalojen muodossa. Niin ikään suurteollisuuden tarpeet auttavat pitämään yllä syrjäisimpienkin alueiden perusrakennetta.

Suurteollisuus ei kuitenkaan pysty maaseutua pelastamaan, vaikka se tulee jatkossakin olemaan haja-asutusalueiden talouden selkäranka ja infrastruktuurin ylläpitäjä. Työpaikkojen lisääminen perusteellisuudessa on vaikeaa, koska kilpailukyky edellyttää jatkuvaa työn tuottavuuden kohottamista, mikä puolestaan johtaa tuotannon laajetessakin työpaikkojen vähenemiseen.

Työpaikat syntyvät pienempiin yrityksiin

Keskeinen tutkimuksen johtopäätös oli, että tulo- ja työllisyysvaikutusten kannalta ratkaisevia tekijöitä ovat metsävarojen käyttökel- poisuus eri tuotantotoimintaan sekä puuta ja- lostavan teollisuuden tuotantorakenne. Vain jalostuksen rakenteen muutos voi absoluuttisesti lisätä työtä.

Maaseudun on pystyttävä pidättelemään mahdollisimman suuri osa arvonnalisästä alueen sisällä. Esimerkit osoittavat, että massa- tuotannon rinnalle on mahdollista luoda sel- laista korkeaan jalostukseen ja asiakaslähti- isyyteen perustuvaa tuotantoa, jossa pienillä ja keskisuurilla tuotantolaitoksilla on hyvät mahdollisuudet menestyä kansainvälisessä kilpailussa erikoistumisen, yhteistyön ja kes- kittymisen avulla.

Ennenkuulumatonta ei ole se, että me- kaaninen puun jatkojalostus nähdään yleis-esti lupaavimpana mahdollisuutena reuna- alueiden työpaikkojen kannalta. Useimmi- ten sen vaatimat perusinvestoinnit ovat var- sin pienet. Myöskään tuotannon mittakaa- vaedut eivät ole kilpailutekijänä niin merkit-

Kurssilla kommentoitua:

Vasta Turkin liittyttyä EU:hun, kuuluu siihen toinen yhtä maaseutumainen maa kuin Suomi.

Pentti Lähteenoja ja Pentti Hyttinen.

täviä kuin sellu- ja paperiteollisuudessa, joten pienemmälläkin yksiköillä on mahdollisuus menestyä.

Työpaikkojen luonnin kannalta olisi tärkeää pystyä käyttämään metsiä ja puita monipuolisemmin eri tuotteisiin. Monipuolisemman puun hyödyntämisen jarruna on koettu olevan jäykkä puukauppa- ja puunkorjuumekanismi, joka mm. ei suosi erikoispuutavaralajien talteenottoa. Erästä suomalaista metsäteollisuusmiestä siteeraten ”Suomessa hyödynnetään vieläkin puuta periaatteella, jonka vastine lihanjalostuksessa olisi se, että lihamyllyyn työnnettäisiin toisesta päästä nautta kokonaisena sisään ja toisesta päästä tulisi pelkkää HK:n sinistä ulos”.

Kaupunkikuluttajiin vedottava

Metsäsektorin työpaikkojen luomiseksi on löydettävä uusia kytkentöjä kaupunkimaisen kulutuskysynnän ja maaseudun tarjontamahdollisuuksien välille. Tuotteistuksen, markkinoinnin ja kaupankäynnin toimintamallit on luotava uudelta pohjalta, jotta kysyntä ja tarjonta kohtaaisivat. Toimintamallit ovat erilaiset riippuen siitä, onko kysymyksessä (1) tuote, joka viedään asiakkaalle, (2) tuote, jonka asiakas hakee maaseudulta, vai (3) tuote, josta voi nauttia sijainnista riippumatta.

Maaseutu pystyy kilpailemaan houkuttelevuudessa tarjoamalla vaivattoman elämisen ja olemisen ympäristön – sekä tilapäiseen että pysyvään oleskeluun. Viihtyisyys, väljyys ja tekemisen tila ovat asioita, joiden arvo on kasvamassa. Kitkaton liikkuminen ja odotusajattomat peruspalvelut ovat maaseutuelämän tarjoamaa ylläilyä.

Perustavaa laatua oleva kysymys on, missä ihmisen ylipäättään kuuluisi asua. Sielläkö, minne on syntynyt tai missä viihtyy? Vai sielläkö, missä käten taidoille ja aivojen tiedoille löytyy paras maksaja?

Politiikan keinoilla menestystarinoita?

Poliittisten keinojen käyttöä ei tule kaihtaa, jos muutosta todella halutaan. Olisi tietenkin modernimpaa väittää, että aluekehitys voi lähteä liikkeelle vain sisäsyntyisesti alueen ihmisten omasta toimeliaisuudesta, minkä vuoksi ulkoa tuleva ohjaus on pelkästään narulla työntämistä. Näin asia ei näytä olevan.

Kehitys sisältää aina riskin. On varauduttava siihen, että osa hankkeista ja strategioista epäonnistuu. Menestys vaatii useita rinnakkain ja peräkkäin sovellettavia kehittämis-toimenpiteitä. Niitä on toteutettava pitkähkön ajan ennen kuin tulokset näkyvät uusina tuoteinnovaatioina ja toimintamalleina.

Esimerkiksi Irlanti on onnistunut rakentamaan poliittisten keinojen valikoiman, jonka avulla aikaisemmin nukkavierusta saarivaltiosta on tullut nopeasti Euroopan talouskasvun mallimaa. Osa kehityksestä pohjaa EU:n tukitoimiin, mutta se ei yksin selitä menestystä. Irlanti on investoinut julkista rahaa ennen kaikkea infrastruktuuriin, teknologiaan ja koulutukseen sekä houkutelut ulkomaisia yrityksiä pitkäaikaisin verohelpotuksin.

Onnistuneita esimerkkejä löytyy myös metsäpolitiikasta. Euroopassa on ikään kuin herätty uudelleen ja havaittu metsänhoitoinvestointien yhteiskunnalliset hyödyt. Metsän-

Pertti Laine ja Ilmari Peltola.

hoito luo työpaikkoja sekä tähän hetkeen, kun hoitotöitä toteutetaan, että tulevaisuuteen, kun metsän lisäkasvun tuomat tulo- ja työmahdollisuudet hyödynnetään.

Teknistä etumatkaa ja keulahahmoja

Viimeksi kuluneet vuodet ovat olleet teknologiajohtaisen yritystoiminnan voittokulkua. Teknologista kehitystyötä ei tulisi vieroksua myöskään maaseutualueilla. Metsäsektorin innovatiivisia kultajyviä haravoidaan jo eri puolilla Eurooppaa biotekniikan, puukemian ja mekaanisen puuteollisuuden alalta.

Metsäsektorin sisäinen, samoin kuin metsäsektorin ja eri yhteiskunnan sektoreiden välinen yhteistyö on pitkäjänteisen kehittämistyön toimivuuden ehdoton edellytys. Huipumenestys – aluekehityksessäkin – on usein viime kädessä kiinni yksilöistä. Kehityksen moottoriksi tarvitaan voimakastahtoisia ja vahvasti sitoutuneita keulahahmoja.

Niskanen, A., Tykkyläinen, M., Välimäki, H., Väyrynen, J., Vehviläinen, M., Hyttinen, P., Ottitsch, A. 2000. Metsäsektorin alueelliset kilpailutekijät. Joensuun yliopisto. Metsätieteellinen tiedekunta. Tiedonantoja 111.

Metsä- ja puutalousyrittäjyyden näkymät

Julkinen keskustelu painotti 90-luvun loppupuolella metsäsektorin merkitystä alueellisessa kehittämisessä ja työpaikkojen luojana myös maaseudulla. Tutkimukset ovat osoittaneet, että metsäsektorilla jatkojalostus ja erityisesti pienyritysvaltainen jatkojalostus on metsäsektorin merkittävin työllistäjä.

— Uusi tuotannon organisoituminen

Kansainväliset tavaroiden ja pääomien markkinoiden nopeat muutokset ovat muuttamassa teollisuuden sijaintirajoitukset sekä pääomien, tuotannon ja myynnin vuorovaikutukset. Viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana suuryhtiöt ovat pikemminkin ulkoistaneet toimintojaan ja keskittyneet ydinosaamiseensa. Perinteinen systeemi on korvautumassa tuotannon joustavalla erikoistumisella, joka on antanut pk-yrityksille uusia mahdollisuuksia kehittyä. Tuotanto on monissa maissa yhä enemmän keskittynyt alihankkijoille, useimmiten pk-yrityksille.

Mitä toimialalla ja sen yrityksissä on siten tapahduttava, jotta ne olisivat kilpailuky-

kyisiä? Edellä esitetty uusi tilanne edellyttää, että toimiala ja sen yritykset ylläpitävät ja kehittävät tuotantotekijöitään. Tärkeä lähtökohta on, että toimialalla ja myös tukialoilla on riittävästi kilpailua, sillä riittävä kilpailu tuo mukanaan sen että tuotantotekijät voivat pysyä ajan tasalla ja myös kehittyä. Tutkimukset ovat osoittaneet, että yritysten keskinäinen kilpailu, yrittäjien välinen yhteistyö, informaation vaihto, teknologinen kehitys ym. tapahtuu parhaiten siellä missä yritykset sijaitsevat fyysisesti lähellä toisiaan. Alueellinen keskittyminen luo edellytyksiä esimerkiksi alihankkijaverkostoille ja alueelliselle erikoistumiselle sekä yhteiskunnalliselle yhteenkuuluvaisuuden tunteelle ja asenteille toimialan menestymistä kohtaan. Tällainen ympäristö on myös otollinen uusien yritysten syntymiselle. Yhteiskunnan sosio-kulttuuristen arvojen tulee sitoutua tähän kehitykseen. Tällöin yhteistyön ja verkostoitumisen kehittyminen mahdollistuu, joka edelleen vahvistaa koko toimialaa. Pitkällä aikavälillä tämän kehityksen tulisi johtaa teollisten alueiden syntymiseen jolloin koko alueen talouselämä tukee toimialaa tuomalla ulkoisia hyötyvaihtokuita mukanaan. Hajanainen teollinen si-

jainti ei edistä tällaista sosiaalisen ja kulttuurisen pääoman kehittymistä.

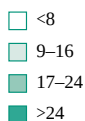
Valtion, alueiden tai paikkakunnan sosio-politiittisilla ja taloudellisilla olosuhteilla on suuri merkitys, kun luodaan olosuhteita, joissa innovatiivinen ja alueellinen pk-sektorin kasvu on mahdollista. Alueellisten hyötyvaihtokuitusten luomiseksi tarvitaan kulttuurista ja instituutionaalista taustatukea. Julkinen valta voi kaikilla tasoilla parantaa maan etuja tai viedä siltä pohjaa. Valtiovallan vaikutus on erityisesti nähtävissä, kun poliittisilla toimenpiteillä on vaikutettu perustekijöihin (esimerkiksi perusinfrastruktuurin rakentaminen, verotuspolitiikka, kilpailunrajoituslait, tai alue-tukipolitiikka).

Metsä- ja puualan yritykset Suomessa

Suomessa metsä- ja puualan yritykset ovat sijoittuneet melko hajanaisesti, mutta muutamia alueellisia keskittymiä on kuitenkin havaittavissa. Esimerkiksi rakennuspuusepänteollisuuden, puutalo- ja huonekaluteollisuuden toimialoilla on melko vahvoja keskitty-

Metsäsektorin jatko-
jalostustoimipaikkojen
keskittymät 1998.

Toimipaikat
10000 työkäistä
kohti

miä (ja useimmiten samoilla alueilla). Nämä samat toimialat voivat käyttää hyväksi samoja tuotantotekijöitä ja perustuvat myös samankaltaiseen osaamiseen. Tämä antaa erittäin hyvät mahdollisuudet ulkoisten hyödykkeiden käyttöön ottamiselle. Lisäksi sahateollisuus palvelee näitä kaikkia toimialoja. 1990-luvun puolivälissä Uudenmaan, Turun ja Porin ja Hämeen läänit sekä Vaasan ja Oulun läänit muodostivat alueita, missä mekaaninen puuteollisuus oli hyvin edustettuna. Kehitys on viime aikoina vain vahvistunut ja olosuhteet näillä alueilla alkavat olla otolliset toimialojen kilpailukyvyyn vahvistamiseen.

Suurimmat metsäsektorin työpaikkakeskittymät olivat samoilla alueilla kuin toimipaikatkin, Uudellamaalla ja Pirkanmaalla, mutta metsäsektorin työpaikat olivat toimipaikkoja enemmän keskittyneet Etelä-Suomeen, jossa oli hieman yli 60 prosenttia kaikista sektorin työpaikoista. Alueiden välinen jyrkkä ero työpaikkojen luomiskyvyssä selittyy työintensiiivisten jatkojalostustoimialojen sijoittumisella näille alueille. Suomen metsäsektorin jatkojalostusasteen työpaikoista kolmasosa sijaitsee yksin Uudellamaalla ja kolme neljäsosaa Etelä-Suomessa yleensä.

Kuitenkin jatkojalostusasteen toimipaikat jakautuvat osittain eri tavalla kuin työpaikat. Erityisesti Pohjanmaa on pienyritysvaltaisudessaan poikkeus: siellä yritysten keskikoko on maan pienin ja yritysten lukumäärä samalla suuri. Pientenkin yritysten olemassaolo jo sinänsä tarjoaa kehittämispotentiaalia ja hyvät lähtökohdat alueellisen keskittymisen hyötyjen aikaansaamiseksi.

Vielä selkeämmäksi ja merkityksellisemmäksi yritystiheyden vaikutus käy, kun sen suhteuttaa alueen työikäisen väestön määrään. Tällä tunnusluvulla mitaten suurin metsäsektorin jatkojalostusasteen yritystiheys on Etelä-Pohjanmaalla, 25 yritystä 10 000 työkäistä kohti. Alhaisin yritystiheys on Pohjois-Karjalassa ja Kainuussa sekä Etelä-Karjalassa, noin 6 yritystä 10 000 työkäistä kohti.

Alueellinen keskittyminen

Suomalainen maaseutu on perustunut haja-asutusalueeseen. Maaseudun pienenevä väestöpohja ei ole riittänyt enää levitetyn infrastruktuurin ylläpitoon. EU-jäsenyyden myötä Suomen aluepolitiikka uhkaa myös hajota tuhansiin pieniin projekteihin. Näissä olosuhteissa monet kunnat katsovat, että puualan pk-yritysten kehittäminen voisi olla projektin arvoista. Ratkaisu supistuvan väestöpohjan ja elinkelpoisuuden ongelmaan voisi olla maaseudun yhdyskuntarakenteen uudelleen keskittäminen, sillä tutkimukset ovat osoittaneet, että puualan kehittämisen kannalta toimialojen alueellinen keskittyminen on paras edellytys toimialan kehitymiselle.

Maaseudun pienten kaupunkien ja yrityskeskittymien tulisi olla ydinalueita, joiden ympärille pienyritysten verkostoja tulisi rakentaa. Tuolloin tulisi painottaa myös keskittymistä tietyille toimialoille, jolloin toimialalla voitaisiin saada ulkoisia hyötyvaikutuksia kilpailusta ja yhteistyöstä. Myös maaseudulla voidaan hyötyä tällaisesta kehityksestä, sillä

Kalevi Hemilä,
Matti Kärkkäinen
ja Eero Uusitalo.

alihankintaverkostoihin voisi liittyä maataloja, joiden sivulinkeinona saattaisi olla vaikkapa puualan teollisuuden komponenttien valmistaminen tai viimeistely.

Kansainväliset alueelliset ja paikalliset klusterit tarjoavat empiiriisiä todisteita siitä, kuinka tärkeitä ulkoiset hyödykkeet ovat. Klusterit määräävät myös mitä toimialoja politiikan tulisi tukea. Taloustieteen guru Paul Krugman on jopa sanonut, että ainoa hyväksyttävä teollisuus- tai kauppapolitiikka on tosiasiaa alueellinen teollisuuskehityspolitiikka.

Se tieto, joka on käytettävissä Suomen metsäklusterista (joka on suurteollisuuspaikallinen), ja myös se kansainvälinen tieto, joka on olemassa pk-yritysvaltaisten teollisten alueiden tuottamasta hyödystä, ei ole ilmeisestikään vaikuttanut Suomen pk-yritysten kehittämissäpolitiikkaan. Suomessa pk-yrityksiä koskeva politiikka on ollut pikemminkin osa paikallistasoista työllisyyspolitiikkaa. Tämä on yhä nähtävissä myös esimerkiksi Maaseutupoliittisessa kokonaisohjelmassa.

■ Jatkoseminaarin osanottajat

Ahokas Veikko	Aranna Oy, toimitusjohtaja
Hankala Tapio	Metsänhoitajaliitto, toiminnanjohtaja
Hautojärvi Sirkka	Ympäristöministeriö, kansliapäällikkö
Henriksen Olav	UPM-Kymmene Oyj, johtaja
Huittinen Juhani	Puu- ja metsäosaamiskeskus, osaamiskeskusjohtaja
Huitu Pertti	Finpro, pääkomissaari
Hyttinen Pentti	Euroopan komissio, metsäasiantuntija
Janhunen Kari	Finpro/Hankeneuvonta, Washington DC, rahoitusneuvos
Joutsamo Esko	Suomen luonnonsuojeluliitto, pääsihteeri
Juslin Heikki	Helsingin yliopisto, professori
Karvonen Juhani	Suomen Metsäyhdistys, toiminnanjohtaja
Kilkki Risto	Wihuri Oy Witraktor, metsäkoneosaston johtaja
Korkeaniemi Armi	Woodmarketnet Oy, toimitusjohtaja
Kosonen Markku	AD Wood Design, sisustusarkkitehti
Kotkasaari Timo	Maa- ja metsätalousministeriö, ylijohtaja
Kourilehto Kari	Ympäristöministeriö, ylijohtaja
Kukko Timo	LUSTO, johtaja
Kuronen Ilpo	Suomen luonnonsuojeluliitto, luonnonsuojelupäällikkö
Kuvaja Sari	Sari Kuvaja Signals, ympäristöviestinnän konsultti
Kärkkäinen Matti	Professori
Laatikainen Erkki	Keskisuomalainen, päätoimittaja
Lahtela Seppo	Keskustan eduskuntaryhmä, kansanedustaja
Laine Pertti	Metsäteollisuus ry., johtaja
Lähteenoja Pentti	Maa- ja metsätalousministeriö, ylitarkastaja
Marttila Veikko	Maa- ja metsätalousministeriö, erityisavustaja
Mäkijärvi Liisa	Suomen Metsäsäätiö, toiminnanjohtaja
Mäntyranta Hannes	Suomen Metsäyhdistys, viestinnän suunnittelija
Niemi Matti	Puolustusministeriö, osastopäällikkö
Nikula Taina	Ympäristöministeriö, erityisavustaja
Nurmi Markku	Ympäristöministeriö, ylijohtaja
Nyrhinen Timo	Maa- ja metsätaloustuottajain keskusliitto, varametsäjohtaja
Nystrand Håkan	Metsäalan Toimihenkilöliitto, puheenjohtaja
Peltola Ilmari	Dipl.ins.
Peltola Matti	Koneyrittäjien liitto, toiminnanjohtaja
Peltola Olavi	Maa- ja metsätaloustuottajain keskusliitto – MTK, metsävaltuuskunnan puheenjohtaja
Pohtila Eljas	Metsäntutkimuslaitos, ylijohtaja
Puttonen Pasi	Helsingin yliopisto, professori
Pölkki Voitto	StoraEnso Oyj, metsäpäällikkö
Pöyhönen Ilkka	Lappeenrannan teknillinen korkeakoulu, professori
Rainio Riitta	Ympäristöministeriö, hallitusneuvos

Rauhalahti Markku	Metsänhoitaja
Rautanen Juha	Motiva Oy, johtava asiantuntija
Roiko-Jokela Pentti	Metsähallitus, kiinteistöjohtaja
Seppälä Risto	Metsäntutkimuslaitos, professori
Skurnik Samuli	Pellervo-Seura, toimitusjohtaja
Sorsa-Vainikka Anne	Biologian ja maantieteen opettajien liitto, toiminnanjohtaja
Suvanto Antti	Suomen Pankki, johtokunnan neuvonantaja
Takala Pentti	Metsänhoitaja
Talvela Veli-Pekka	Maa- ja metsätalousministeriö, ylijohtaja
Tammilehto Raimo	Osuuspankkikeskus, pankinjohtaja
Toivola Juha	Teollisuusvakuutus Oy, toimitusjohtaja
Tornberg Markku	Maa- ja metsätaloustuottajain keskusliitto – MTK, johtaja
Turunen Olli	Luonto-Liitto, metsäasiantuntija
Uusitalo Eero	Maa- ja metsätalousministeriö, maaseutuneuvos
Vaittinen Jarmo	Maa- ja metsätalousministeriö, kansliapäällikkö
Vanhala Kalevi	Puu- ja erityisalojen liitto, puheenjohtaja
Vesa Hannu	Etelä-Savon maakuntaliitto, maakuntajohtaja
Wahlström Riitta	Ekometätalouden liitto, puheenjohtaja
Westlund Jorma	StoraEnso Oyj, johtaja
Åkerholm Johnny	Valtiovarainministeriö, alivaltiosihteeri

■ Järjestäjät

Etelämaa Tarja	Päättäjien Metsäakatemia, projektisihteeri
Hellström Eeva	Päättäjien Metsäakatemia, johtaja
Karvonen Juhani	Suomen Metsäyhdistys, toiminnanjohtaja
Ojala Essi	Päättäjien Metsäakatemia, kurssiassistentti

■ Päättäjien Metsäakatemian neuvottelukunta

Sailas Raimo (pj.)	Valtiovarainministeriö, valtiosihteeri
Hautojärvi Sirkka	Ympäristöministeriö, kansliapäällikkö
Härmälä Esa	Maa- ja metsätaloustuottajain keskusliitto, puheenjohtaja
Juslin Heikki	Helsingin yliopisto, professori
Mäenpää Mikko	STTK, puheenjohtaja
Poranen Timo	Metsäteollisuus ry., toimitusjohtaja
Ruokanen Tapani	Suomen Kuvalehti, päätoimittaja
Tanskanen Antti	Osuuspankkikeskus, pääjohtaja
Vaittinen Jarmo	Maa- ja metsätalousministeriö, kansliapäällikkö

<http://www.smy.fi/pma>

Päättäjien

Metsäakatemia

Suomen Metsäsäätiön sekä Maa- ja metsätalousministeriön tuella